

Vilniaus universitetas
Filologijos fakultetas
Vertimo studijų katedra

Lukas Blynas

**Ritmo, rimo ir sąskambių perteikimo Walto Whitmano poezijos rinktinės
„Leaves of Grass“ vertimuose į lietuvių kalbą lyginamoji analizė**

Magistro darbas

Darbo vadovas:
dr. Rimas Užgiris

Vilnius, 2024

Vilnius University
Faculty of Philology
Department of Translation and Interpretation Studies

Lukas Blynas

**A Comparative Analysis of the Levels of Rhythm, Rhyme and Sound
Correspondence in Lithuanian Translations of Walt Whitman's *Leaves of
Grass***

Master Thesis

Thesis advisor:
dr. Rimas Užgiris

Vilnius, 2024

Raktiniai žodžiai

aliteracija, anafora, asonansas, eilėraštis, eilučių pabaigos rimavimas, konsonansas, metras, poezija, poezijos vertimas, rimas, Rytų poezijos vertimo mokykla, sąskambis, Vakarų poezijos vertimo mokykla, verlibras, vertimo istorija, vidinis rimas, Waltas Whitmanas, „Žolės lapai“

Keywords

alliteration, anaphora, assonance, consonance, Eastern European Translation School, end rhyme, free verse, internal rhyme, *Leaves of Grass*, meter, poem, poetry, poetry translation, rhyme, sound correspondence, translation history, Walt Whitman, Western European Translation School

Turinys

Įvadas	6
1. Walto Whitmano poezijos bruožai	9
2. Walto Whitmano poezijos prozodiškumas	15
3. Walto Whitmano poezijos vertimų į lietuvių kalbą apžvalga	19
4. Poezijos vertimas ir poezijos vertimo mokykla	24
5. Walto Whitmano poezijos rinktinės „Žolės lapai“ kai kurių eilėraščių vertimų analizė ir palyginimas	33
5.1. Aliteracija, asonansas ir ritmas.....	33
5.2. Eilėraščio „O Captain! My Captain!“ metras ir eilučių pabaigos rimavimas	55
Išvados	61
Šaltiniai	63
Literatūros sąrašas	65
Priedai	68
Santrauka	82
Summary	83

Ivadas

Šio magistro darbo teorinėje dalyje siekiama aptarti Walto Whitmano poezijos bruožus, apžvelgti šio Jungtinių Amerikos Valstijų poeto vertimų į lietuvių kalbą istoriją nuo pirmųjų žinomų lietuviškų vertimų, aptarti poezijos, ypač verlibro, vertimą. Darbo praktinėje dalyje sugretinami pasirinkti dviejų lietuviškai išleistų poezijos rinktinės „Žolės lapai“ vertimų kai kurie pasikartojantys eilėraščiai, analizuojamos ir lyginamos skirtingų vertėjų taikomas vertimo strategijos.

Darbe remiamasi užsienio tyrinėtojų knygomis bei moksliniais straipsniais apie W. Whitmano kūrybą ir meninį vertimą, lietuvių literatūrologų vertimų recenzijomis, interviu su vertėjais ir literatūrologais, užsienio bei lietuvių poezijos vertimo teoretikų darbais. Šiame darbe tyrimo tikslais nuspręsta užduoti klausimus raštu vienam 2019 m. W. Whitmano „Žolės lapų“ rinktinės vertėjų Mariui Burokui. Jo teirautasi, kokie sunkumai iškilo verčiant W. Whitmano verlibrą, kokių teko daryti kompromisų, kitų klausimų, susijusių su vertėjo darbu stengiantis lietuviškai perteikti W. Whitmano eiles.

Skyriuje „Walto Whitmano poezijos vertimų į lietuvių kalbą apžvalga“ nagrinėjami šaltiniai apima 20 a. 1-ojo–21 a. 2-ojo dešimtmečių laikotarpį. Stengtasi atrinkti ir palyginti įvairių literatūros tyrinėtojų ir poezijos vertėjų nuomones poezijos vertimo klausimais. Lietuvoje išleista nemažai skirtingų vertėjų iš naujo verstos kitakalbių rašytojų poezijos (ypač klasikinių autorių, pavyzdžiui, Homero, Dante's, W. Shakespeare'o, J. W. Goethe's, W. Whitmano), tačiau stinga Vakarų Europos bei JAV poetų kūrybos vertimų tyrinėjimų – esama tik keleto vertimų recenzijų (pavyzdžiui, literatūrologo Vytauto Kubiliaus esė „Pakeliui su Voltu Vitmenu“). Dar rečiau lyginti sovietmečiu ir nepriklausomoje Lietuvoje iš naujo verstų kitakalbių poetų vertėjų darbai.

Vieno žymiausių ir įtakingiausių 19 a. JAV rašytojų, poeto, eseisto ir žurnalisto W. Whitmano vienintelė poezijos rinktinė „Leaves of Grass“ („Žolės lapai“) lietuvių kalba pasirodė du kartus: 1959 m. (121 eilėraštis, vertė Antanas Miškinis, išleido Valstybinė grožinės literatūros leidykla) ir 2019 m. (28 eilėraščiai, vertė Marius Burokas ir Kasparas Pocius, išleido leidykla „Kitos knygos“).

Tyrimo objektas – pasirinktų septynių abiejose lietuviškose „Žolės lapų“ rinktinėse pasikartojančių eilėraščių (arba jų fragmentų, ištraukų) skirtingų vertėjų perteikiamas rimas, ritmas ir sąskambiai¹.

Darbo praktinėje dalyje siekiama, lyginant su originalu, nustatyti, kurios vertėjų naudojamos poezijos vertimo strategijos perteikiant ritmą, rimą ir sąskambius buvo tinkamesnės, kurie vertėjai išlaiko daugiau tų pačių sąskambių. Vertimai gretinami su laisvai prieinama internete Pensilvanijos universitete dirbančio Jimo Maniso sudaryta ir 2007 m. serijoje „The Electronic Classics Series“ perleista W. Whitmano rinktinė „Leaves of Grass“. Penki iš septynių analizuojamų eilėraščių pasirinkti remiantis literatūros kritiko Haroldo Bloomo knygos „Vakarų kanonas: Tūkstantmečių knygos ir mokykla“ (*The Western Canon: The Books and School of the Ages* 1994) skyriuje „Waltas Whitmanas kaip pagrindinė amerikietiškojo kanono figūra“ pateiktomis išvalgomis: eilėraščių ciklą „Daina apie save“ jis išskiria kaip svarbiausią W. Whitmano kūrinį tematinio požiūriu, eilėrašį „When Lilacs Last in the Dooryard Bloom’d“ – kaip vieną geriausių poeto eilėraščių, o eilėrašį „Out of the Cradle Endlessly Rocking“ – kaip vieną svarbiausių W. Whitmano eilėraščių, nes jame kalbama apie poeto kūrybos pradžią ir poezijos kūrinio gimimą². Kaip svarbiausius W. Whitmano pasiekimus (be aukščiau minėtų keturių eilėraščių) literatūros kritikas dar išskiria eilėrašį „Crossing Brooklyn Ferry“ ir poemą „The Sleepers“ (nebuvo įtraukta nei į vieną vertimų lietuvių kalba rinktinę) (ibid.). Penktasis eilėraštis „O Captain! My Captain!“ pasirinktas dėl savo neįprastos formos – tai vienintelis ne verlibru sueiliuotas poeto eilėraštis. Deja, vieno įdomiausių W. Whitmano eilėraščių „As I Ebb’d with the Ocean of Life“ (ibid.) vertimų palyginti neįmanoma, nes šis eilėraštis taip pat nebuvo įtrauktas į 1959 m. išleistą rinktinę (vertėjas A. Miškinis). Darbe analizuojami šie tekstai:

1. Poemos „Daina apie save“ („Song of Myself“) ištrauka (1-as fragmentas) „Aš garbinu patį save ir dainuoju apie save...“ (Antanas Miškinis; toliau AM) / „Save išaukštinu, save dainuoju...“ (Marius Burokas; toliau MB) / „I celebrate myself, and sing myself...“ (Waltas Whitmanas; toliau WW);

¹ *Eiliuotos kalbos sąskambis* – tam tikra eilėraščio prasmę perteikianti ir sustiprinanti priemonė, kurią poetas ar vertėjas gali pasitelkti kurdamas eilėraščio poveikį skaitytojui. Keturi dažniausiai poezijoje naudojami sąskambiai yra aliteracija, asonansas, eilučių pabaigos rimavimas ir anafora („Visuotinė lietuvių enciklopedija“).

² Analizei pasirinktos žymiausios, kanoninės W. Whitmano eilėraščių ištraukos: poemos „Daina apie save“ („Song of Myself“) 1-as fragmentas, „Kai pavasarį šį darželį žydėjo alyvos“ („When Lilacs Last in the Dooryard Bloom’d“) 16-o fragmento ištrauka, „Iš be perstojo supančio lopšio“ („Out of the Cradle Endlessly Rocking“) 1-as fragmentas, „Prie Bruklino perkėlos“ („Crossing Brooklyn Ferry“) 6-as fragmentas.

2. Poemos „Daina apie save“ („Song of Myself“) 6-o fragmento ištrauka „Vaikutis paklausė: *Kas yra žolė?*“ (AM) / „Paklausė vaikas *Kas yra žolė?*“ (Kasparas Pocius; toliau KP) / „A child said, what is the grass?“ (WW);
3. „Kai pavasari šį daržely žydėjo alyvos“ (AM) / „Kai kieme prie namų alyvos žydėjo“ (MB) („When Lilacs Last in the Dooryard Bloom’d“) 16-o fragmento ištrauka „Tačiau saugosiu aš kiekvieną paguodą...“ (AM) / „Bet visgi išsaugau, pasilieku kiekvieną dalyką...“ (MB) / „Yet each to keep and all, retrievements...“ (WW);
4. „O kapitone!“ (AM) / „Kapitone! Mano kapitone!“ (MB) / „O Captain! My Captain!“ (WW);
5. „Iš be perstojo supančio lopšio“ (AM) / „Iš lopšio, per amžius sūpuojančio“ (MB) („Out of the Cradle Endlessly Rocking“) ištrauka („1-as fragmentas“) „Iš be perstojo supančio lopšio...“ (AM) / „Iš lopšio, per amžius sūpuojančio...“ (MB) / „Out of the cradle endlessly rocking...“ (WW);
6. „Prie Bruklino perkėlos“ (AM) / „Keliantis Bruklino keltu“ (MB) („Crossing Brooklyn Ferry“) ištrauka („6-as fragmentas“) „Ne ant jūsų vienu krinta tamsiosios dėmės...“ (AM) / „Ne tik ant jūsų krenta negandos ir tamsūs šešėliai...“ / „It is not upon you alone the dark patches fall...“ (WW);
7. „Aš girdžiu dainuojančią Ameriką“ (AM) / „Girdžiu – Amerika dainuoja“ (KP) („I Hear America Singing“).

Lyginant eilėraščių vertimus iš abiejų lietuviškų „Žolės lapų“ rinktinių taikomas kokybinio tyrimo metodas, t. y. siekiama nustatyti, kuriuose jų skirtingų kartų vertėjams pavyko geriau perteikti ritmą, rimą ir sąskambius. Taip pat šiame darbe siekiama išsiaiškinti, kuriai – Rytų ar Vakarų – vertimo mokyklai priklauso vertėjų A. Miškinio, M. Buroko ir K. Pociaus W. Whitmano eilėraščių vertimai.

1. Walto Whitmano poezijos bruožai

Waltas Whitmanas gimė 1819 m. gegužės 31 d. Long Islande, West Hillse, netoli Huntington Tauno miestelio (kvakerių šeimoje, antras iš aštuonių vaikų), tačiau užaugo ir didžiąją dalį gyvenimo praleido Bruklina. Kurį laiką mokėsi valstybinėje nemokamoje mokykloje. Vienuolikos metų pradėjo dirbti teisininko pasiuntinuku, vėliau tapo spaustuvinininko padėjėju, mokytojavo kaimo mokyklose, užėmė įvairias pareigas kelių laikraščių redakcijose, išmėgino jėgas nekilnojamojo turto versle. Prieš pradėdamas rašyti „Žolės lapus“ kurį laiką dirbo dailide, jau pagarsėjęs kaip poetas buvo JAV vidaus reikalų departamento ir JAV generalinio prokuroro biuro tarnautojas.

Nėra tiksliai žinoma, kaip susiformavo W. Whitmano literatūrinis talentas. Poetas neturėjo net oficialaus vidurinio išsilavinimo, tačiau „atrado verlibro muziką, aprėpiančią tiek daug“ (Užgiris, 2019) ir „įteisino verlibrą kartą ir visiems laikams“ (Venclova, 2019). W. Whitmanas sėmėsi įkvėpimo įvairiose veiklos srityse, bendraudamas su įvairių profesijų atstovais. Dirbdamas dienraštyje „Brooklyn Eagle“ rašė apžvalginius muzikos kritikos straipsnius, todėl nuolat lankydavosi italų operos pastatymuose ir labai ją pamėgo (vėliau teigė, kad opera buvo vienas didžiausių „Žolės lapų“ įkvėpimo šaltinių). Taip pat dažnai žiūrėdavo spektaklių pagal W. Shakespeare'o dramas pastatymus. Daug vaikštinėdavo stebėdamas žmonių gyvenimą Niujorke bei Long Islande ir jų apylinkėse (ypač mėgo Long Islando gamtą). Skaitydavo nemažai įvairios literatūros Niujorko bibliotekose ir namie: „Žolės lapams“ didelę įtaką turėjo 1611 m. Biblijos vertimas į anglų kalbą (vadinamoji Karaliaus Jokūbo Biblija): anot C. K. Williamsa (2010: 14), daugelis kritikų poeto eilėraščių kadencijas ir juose naudojamus paralelizmus lygina su Karaliaus Jokūbo Biblijos kadencijomis. Taip pat iš Biblijos W. Whitmanas perėmė ir anaforas³. C. K. Williamsas (ibid: 14) teigia, kad W. Shakespeare'o (jos chromatiniai ritmai ir retorika) ir Homero (ibid: 107) poezija padarė W. Whitmanui ne mažesnę įtaką nei Karaliaus Jokūbo Biblija.

Pačiame nacionalizmo JAV literatūroje įkarštyje⁴, įkvėptas Henry Wadswortho Longfellow, Henry Davido Thoreau bei Ralpho Waldo Emersono kūrybos, W. Whitmanas pradėjo

³ *Anafora* (eilėdaroje) – stiliaus figūra, pagrįsta žodžio ar frazės kartojimu mažiausiai du kartus pagreičiui einančių sakinių, pastraipų, eiliuoto teksto eilučių ar strofų pradžioje („Lietuvių literatūros enciklopedija“).

⁴ *Naujosios Anglijos renesansas* (*New England Renaissance*) – 19 a. 4 dešimtmečio pr.–7 dešimtmečio vid. JAV šiaurės rytuose vykęs literatūrinis sąjūdis, siejamas su JAV literatūros atgimimu.

rašyti apie naują demokratišką pažiūrą JAV žmogui, apie amerikietišką dvasią. H. W. Longfellow 1849 m. romane „Kavana“ (*Kavanagh*) ir R. W. Emersonas 1844 m. esė „Poetas“ („The Poet“) skatino rašyti naujo tipo poeziją. Pasak K. VanSpanckeren (1996: 30), R. W. Emersonui ir kitiems JAV rašytojams transcendentalistams⁵-romantikams „vidinis individo pasaulis tampa viena iš svarbiausių temų, o gilinimasis į savo ego⁶ – vienu iš pagrindinių metodų [visatai pažinti]“. W. Whitmaną taip pat žavėjo⁷ škotų novelisto Walterio Scotto (ypač 1802 m. škotų liaudies dainų antologija „Škotijos pasienio baladės“ / *The Minstrelsy of the Scottish Border*), Jameso Fenimore'o Cooperio, George Sand, Homero, Williama Shakespeare'o, Johno Miltono, anglų poetų romantikų (George'o Byrono, Percy'io Bysshe'o Shelley'io, Williama Blake'o bei kitų) kūryba. Taip pat jį domino ir moksliniai veikalai, pavyzdžiui, Alexanderio von Humboldto „Visata“ (*Kosmos*, 1845–1862). W. Whitmanas domėjosi įvairiomis religijomis, jam įtaką darė minėtų transcendentalistų filosofija bei kūryba. Įkvėptas romantizmo idėjų W. Whitmanas poezijoje stengėsi perteikti savo asmenybę bei viešumoje kūrė „naujojo JAV poeto“ įvaizdį: pirmojo leidimo viršeliui pozavo su darbininko drabužiais (vėliau, pradėjęs dirbti valstybės tarnautoju, ėmė vilkėti prašmatnesnius kostiumus), netvarkingai sušukuotais ilgais plaukais ir barzda, nerūpestinga ir pasitikinčia veido išraiška.

W. Whitmanas pradėjo kurti eilėraščius „Žolės lapams“ 1850 m. (ankstesni poeto eilėraščiai buvo būdingi 19 a. JAV poezijai, parašyti iš anglų paveldėtos tradicijos dvasia – jie laikomi žymiai silpnesniais už pasirodžiusius „Žolės lapuose“). Pirmajame rinktinės leidime (1855 m. išleistas paties poeto lėšomis) pasirodžiusi jo kūryba (12 eilėraščių) nebuvo itin pastebėta ar teigiamai įvertinta kritikų, išskyrus R. W. Emersoną, kuris entuziastingai pasveikino W. Whitmaną sėkmingai debiutavus. Vėliau W. Whitmanas toliau redagavo ankstesnius ir kūrė naujus eilėraščius „Žolės lapams“. Iki poeto mirties pasirodė 9 leidimai, paskutinį sudarė beveik 400 eilėraščių.

⁵ *Transcendentalizmas* – 19 a. vid. Naujojoje Anglijoje atsiradęs filosofinis judėjimas. Kilęs kaip atsakas į 18 a. racionalizmą, jis išreiškė bendrą humanistinę 19 a. filosofijos kryptį. Pagrindinė šios koncepcijos idėja – pasaulio ir Dievo vienovė. Transcendentalistai manė, kad kiekvieno individo siela yra tapati pasauliui, tai paties pasaulio mikrokosmas (VanSpanckeren, 1996).

⁶ C. K. Williamsas (2010: 39) teigia, kad W. Whitmano „aš“ (pavyzdžiui, „Dainoje apie save“) savo užmoju pralenkia Antikos poetą Archiloką (680-645 pr. Kr., pirmą kartą literatūros istorijoje poezijoje pradėjo naudoti „lyrinį aš“) ir Dantę Aligjerį (1265-1321), nes W. Whitmano poetikoje „aš“ apima ir vienaskaitos, ir daugiskaitos pirmąjį asmenį.

⁷ „Britannica“: Walt Whitman (str.)

JAV Pilietinio karo metu (1861–1865) W. Whitmanas ligoninėje slaugė sužeistus karius. 1865 m. „Žolės lapus“ papildė „Būgno dūžiai“ (*Drum-Taps*) – eilėraščių rinktinė, kurioje atsispindi poeto karo metų patirtis. Pilietinio karo metu patirta emocinė įtampa sukėlė sunkius išgyvenimus, kurie pablogino W. Whitmano sveikatos būklę. 1873 m. W. Whitmanas pirmą kartą patyrė insultą, po kurio liko iš dalies paralyžiuotas. Mirė 1892 m. kovo 26 d. Camdene, Naujajame Džersyje.

Dauguma rašytojų siekia suprasti ir apibūdinti žmogaus ir jį supančio pasaulio santykį. Pasak R. Užgirio (2019), iš poetų W. Whitmanas šioje srityje nuveikė daugiausia: „Jis – demokratijos, paprasto žmogaus, kiekvieno vyro ir kiekvienos moters poetas, bet kartu ir miško, vabzdžio, lapo dainius. Whitmanas – savasties poetas – visą pasaulį talpinančios savasties, kuri ir pati yra atskiras pasaulis“. Tačiau atkreipiamas dėmesys ir į jo poezijai būdingą prieštarumą: „Whitmanas – sielos ir kūno poetas, vienu metu ir mistikas, ir gašlūnas. Jo poezija daugialypė, lyriška ir proziška, mistiška ir kartu susijusi su kasdienybe“. Pats poetas pirmojo „Žolės lapų“ leidimo (1855) įžangoje, kalbėdamas apie savo kūrybą, teigė, kad svarbiausias meno išraiškos būdas – paprastumas, kurdamas jis su skaitytoju bendrauja tiesiai, o ne „dangstydamasis originalumo uždangomis“. R. Užgiris (2019) išskiria du šio siekio realizacijos būdus. Pasak jo, W. Whitmanas eilėraščiuose naudoja vadinamąjį kūrybinį vardijimą, pavyzdžiui, eilėraštyje „Song of Myself“ („Daina apie save“):

[...]
Ančių medžiotojas eina per lauką tyliai ir atsargiai,
Dijakonai sukryžiuotomis rankomis šventinami prie altoriaus,
Verpėja linguoja į taktą dūzgiant rateliui,
Fermeris išeina sekmadienį pasivaikščioti ir, sustojęs prie pat tvoros, žiūri, kaip auga rugiai
ir avižos,
Nepagydomas pamišėlis vežamas į bepročių namus,
(Jis jau niekad taip nemiegos, kaip lovtėje miegodavo motinos miegamajam);
Sudžiūvęs raidžių rinkėjas, pražilęs, išsikisusiais žandikauliais, dirba prie savo dėžės,
Jis kramtomąjį tabaką liežuviu vartalioja, kol nuo rankraščio akys apraibsta;
Luošojo rankos ir kojos pririštos prie chirurginio stalo,
Tai, ką jis atpiovė, pasibaisėtina meta į indą;
[...]

(„Žolės lapai“, vertė A. Miškinis: 51)

Kitas būdas siekti ryšio su skaitytoju – pasakoti istorijas, pasižyminčias supratingumu, įsiklausymu, empatija:

[...]

Aš esu tas gaudomas vergas, tai trūkčioju aš, kai mane kandžioja šunys,
Pragaras ir neviltis gena mane, pyška ir pyška sargybinių šūviai,
Įsitveriu aš tvoros, iš odos plūsta kraujas, susimaišęs su mano prakaitu,
Parkrintu aš ant piktžolių ir akmenų,
Raiteliai spaudžia pentiniais neklausančius arklius ir prijoja arčiau,
Jų riksmas man drasko ausis, ir štai užsimoję jie kerta per galvą bizūnais.
Kančios man yra lyg apsivilkimas naujais drabužiais,
Sužeistų aš neklausiu, kaip jie jaučias, aš pats būnu tuo sužeistuoju,
Mano mėlynės išinsta, kai stebiu jas, ant lazdos pasirėmęs.

[...]

(ibid: 92)

Demokratiškumas, laisvė, dėmesys kiekvienai gyvai būtybei, daiktui ir reiškiniui – pagrindinės W. Whitmano kūrybos temos, kurias atspindi jo eilėraščių turinys.

Vieni svarbiausių „Žolės lapų“ motyvų – nenusakoma gamtos jėgų įvairovė ir grožio bei žmogaus didybė. Net patys paprasčiausi gamtos reiškiniai, pavyzdžiui, ažuolo ar pušies skleidžiamas kvapas, augantys kviečiai, žolė, atrajojanti karvė, vadinami „stebuklu“. Taip pat eilėraščio kalbantįjį džiugina ir žmonės, todėl jis garbina viso pasaulio gyventojus. Apie gamtą kalbama gyvai, betarpiškai, įžvalgiai.

W. Whitmanui miestas buvo svarbus lygiai tiek pat kiek ir gamta. Anot T. Venclovos (2019), „W. Whitmano miestas yra technikos, masės, entuziazmo sfera“ – poetas šlovino technikos pasiekimus. W. Whitmano poezijos turinys 19 a. buvo novatoriškas, nors 21 a. žmogus, anot T. Venclovos (2019), kai kurių poeto keliamų vertybių nebelaiko aktualiomis. Pasak poeto, „<...> po daugelio dešimtmečių jau žinome, kad technologijos ir demokratija turi savų aklaviečių. Nors be šių dalykų žmonija, kokią ją pažįstame, vargu, ar išliktų.“

Literatūros tyrinėtojai teigia, kad W. Whitmano poezija padarė nemenką įtaką ir savo laikmečio, ir po jo kūrusiems JAV ir kitų šalių poetams. T. Venclovos (2019) nuomone, W. Whitmanas laikomas vienu įtakingiausių 19 a. poetų (kartu su Charles’iu Baudelaire’u, 1821–1867, ir Emily Dickinson, 1830–1886). R. Užgiris (2019) teigia, kad anglų bei JAV poetai Thomasas Stearnsas Eliotas (1888–1965), Wallace’as Stevensas (1879–1955) ir Ezra Poundas

(1885–1972) savo kūryba stengėsi prilygti W. Whitmanui, o Harto Crane'o (1899–1932) eilėraščiui „Broklino tiltui“ (*To Brooklyn Bridge*) didelę įtaką padarė W. Whitmano „Keliantis Broklino tiltu“ (*Crossing Brooklyn Ferry*).

Rinktinės „Žolės lapai“ įvade (2019) R. Užgiris taip pat mini reikšmingą W. Whitmano įtaką kitiems šiuolaikiniams JAV poetams Galway'ui Kinnelliui (1927–2014), A. R. Ammonsui (1926–2001), C. K. Williamsui (1936–2015), Markui Doty (g. 1953 m.), Frankui O'Harai (1926–1966) ir Johnui Ashbery'ui (1927–2017) bei Čilės rašytojui Pablo Nerudai (1904–1973), Sirijos poetui Adoniui (g. 1930 m.), portugalų rašytojui Fernando Pessoa (1888–1935) ir kitiems. R. Užgiris išskyrė dar daugiau W. Whitmano įkvėptų kūrėjų: D. H. Lawrence'ą (1885–1930), Williamą Carlosą Williamsą (1883–1963), rusų avangardistus (pavyzdžiui, Vladimirą Majakovskį, 1893–1930), bytnikus (pavyzdžiui, Alleną Ginsbergą, 1926–1997). C. K. Williamsas (2010: 54) teigia, kad W. Whitmano poezija padarė įtaką vienam žymiausių 20 a. poetų, amerikiečių ir anglų poetui T. S. Eliotui (1888–1965): „[T. S.] Elioto poetinis metodas iš esmės yra paremtas [W.] Whitmano metodu“, nors jis pats teigia nesizavėjęs W. Whitmano kūryba. Taip pat, anot C. K. Williamso, į W. Whitmaną jis panašus savo „kūrybos apimtimi ir didingomis intencijomis“. Vis dėlto daugiausia T. S. Eliotas pasisėmė iš „lanksčios ir plačios apimties“ W. Whitmano eilėraščių struktūros, „leidusios jam [W. Whitmanui] nevaržomam ir su didžiule jėga judėti nuo smulkesnių dalelių iki metafizikos“. W. Whitmano vertėjas M. Burokas interviu (2024) užsiminė, kad prieš imdamasis versti W. Whitmaną vertė nemažai 20 a. JAV poetų, eilėraščių verlibru, tarp jų: Charlesą Simicą (1938–2023), W. S. Merwiną (1927–2019), Gwendolyn MacEwen (1941–1987), Robinsoną Jeffersą (1887–1962), Robertą Bly'ją (1926–2021), Jamesą Dickey (1923–1997), Williamą Carlosą Williamsą ir kitus. Apie W. Whitmano vertimą poetas ir vertėjas teigia (ibid): „[...] Vitmano vertimas – kiek specifinis darbas, tai tarsi grįžimas prie JAV poezijos ištakų, tad tiek atsakomybė, tiek susikaupimas – didesni.“ M. Burokas, pats būdamas poetas (poezijos rinktinės „Ideogramos“ 1998, „Būsenos“ 2005, „Išmokau nebūti“ 2011, „Švaraus buvimo“ 2018), teigia versdamas W. Whitmaną netiesiogiai gavęs iš jo pamokų: „matai, kiek ir ką dabartinė JAV poezija pasiėmė iš Whitmano: daiktiškumą, konkretumą, talpumą, o kartu to daiktiško, „medžiaginio“ pasaulio derinimą su abstraktybe, bandymu per daiktus, per pasaulio vardų katalogą pasakyti abstrakčius, visaapimančius dalykus.“

Kaip svarbiausius W. Whitmano poezijos bruožai reikėtų išskirti demokratiškumą ir siekį savo kūryba aprėpti visą pasaulį. Jo kūryboje aukštinamas individas, savo eilėmis poetas siekia

atskleisti savąjį „aš“, tapatinasi su visata (Dievo, gamtos ir miesto sferomis). „Žolės lapai“ turėjo didelės įtakos daugeliui vėliau sekusių JAV ir pasaulio rašytojų.

2. Walto Whitmano poezijos prozodiškumas

Waltas Whitmanas nebuvo pirmasis, eilievės verlibru (anksčiau už jį tai darė keli poetai, pavyzdžiui, Christopheris Smartas (1722–1771) eilėraštyje „Jubilate Agno“, pasirodžiusiame tik po W. Whitmano). Vis dėlto jis buvo pirmasis, sulaukęs pripažinimo ir padaręs didelę įtaką kitiems rašytojams. Pasak literatūrologės Anne Finch, kai kurie kritikai W. Whitmano stilių vadino „pakylėta proza“ [*heightened prose*] (Finch, 1993), nes jis neatitiko nusistovėjusių to laikmečio poezijos normų, o pats W. Whitmanas savo eiles laikė „laisvai augančiomis ir nepriklausomomis nuo metrinų įstatymų sėklų, įgyvendinančiomis save natūraliomis formomis pagal tas pačias taisykles, kuriomis vadovaujasi muzika ir retorika“ (Whitman, 1855).

1959 m. Antanas Miškinis „Žolės lapų“ rinktinės įvade „Uolto Vitmeno „Žolės lapai“ (10) šitaip apibūdina W. Whitmano verlibro⁸ išskirtinumą:

Baltąsias eiles [verlibrą – *aut. pastaba*] Vitmenas padarė lanksčias, paslankias, nuostabiai pritaikytas ritminei kiekvienos minties bei emocijos išraiškai. Jo poezijoje pulsuoja galingas vidinis ritmas, susidedąs iš atitinkamai vartojamų klasikinių ritmų variacijų. Ritminis Vitmeno poezijos bangavimas primena netaisyklingą okeano bangų mūšą į krantą, kaip pats poetas sakydavo apie savo eilėdarą. Iš pirmo žvilgsnio „nesklandžios“, „nevykusios“ eilutės iš tikrųjų išreiškia čia ekstazišką džiūgavimą, čia gūdų raudojimą, čia oratorišką pakilumą.

Interviu literatūrologui Tomui Andriukoniui (2008) lietuvių poetas bei vertėjas T. Venclova rašymą verlibru apibūdina kaip gana sudėtingą procesą:

Verlibru rašyti man žymiai sunkiau nei tradicinėmis eilėmis: grynai techninio darbo gal ir mažiau, bet patenkinamą rezultatą pasiekti – grynas vargas. Mano laisvosiose eilėse visada išlieka ritmas – turbūt jose būtų nesunku išskirti šio ar kito tradicinio metro variantus. Be to, verlibre keliu sau papildomų techninių užduočių, kurios dažniausiai lieka mano paslaptis – skaitytojas jų nepastebi.

⁸ „Žolės lapų“ eilėraščiuose esama ne vien verlibro. Pasak T. Venclovos, eilėraštis „O Captain! My Captain!“, skirtas JAV prezidento Abraomo Lincolno atminimui, – „vienas iš nedaugelio, o galbūt vienintelis W. Whitmano eilėraštis, parašytas tradiciniu eilėraščiu.“ (Bertašiūtė, Venclova, 2019). R. Užgirio (2019) nuomone, minėtas eilėraštis – gana prastas, C. K. Williamsas teigia, kad „O Captain! My Captain!“ savo laikmečiui buvo pernelyg įprastas ir neoriginalus (C. K. Williams, 2010: 99), pats poetas irgi kritikavo šį savo eilėraštį (Pavilionienė, 2003).

Pavyzdžiui, eilės skirstomos į vienodo dydžio (kartais labai ilgas) strofas, jose savaip paskirstomos vyriškos ir moteriškos klauzulės ir pan. Taigi lieka kai kurių, dažnai griežtų suvaržymų. Chaotiško verlibro nepakenčiu.

Pasak T. Venclovos (2019), W. Whitmanas nėra jam artimas poetas, tikriausiai dėl to T. Venclova niekada nevertė jo poezijos. Vis dėlto T. Venclova (2019), kalbėdamas apie W. Whitmano verlibro išskirtinumą, pabrėžia, kad „galima žavėtis Whitmano ritmais, jo tvirtai sukaltomis frazėmis, jo žodyno klaviatūra, jo sintaksės užmoju; nepaisant verlibro, W. Whitmano poezijoje yra vidinių rimų ir ypač aliteracijų (jis tobulai moka tą daryti). Galima žavėtis Whitmano atvira kompozicija“.

W. Whitmano kūryba, ypač „Žolės lapai“, nesirėmė tradicinėmis metrinėmis ir rimavimo schemomis, todėl jam pavyko suteikti savo eilėraščiams organišką ir ritmiškai lanksčią formą. Dėl šios priežasties, norint geriau suprasti W. Whitmano kūrybą, svarbu nagrinėti „Žolės lapus“ pasitelkiant šio rinkinio eilėraščių prozodijos⁹ analizę.

R. Gates Winslow (1998) teigimu, 19 a. eiliavimo praktikoje įvykęs šnekos, teksto, muzikos ir poezijos susiliejimas sukėlė iššūkių nustatant nuoseklų prozodijos organizavimo principą. Anot jos (ibid.), kai kurie mokslininkai W. Whitmano prozodiją siejo su kirčiuotos aliteracinės ar kirčiuotos silabotoninės¹⁰ eilėdaros tradicijomis, kiti manė, kad ji susideda iš frazinių vienetų arba visiškai neturi sisteminės struktūros, tačiau, nepaisant visko, tokie jo poezijos elementai kaip eilutės ir eilučių dalys dažnai sutampa su tradicinės metrinės ar tvirtai kirčiuotos poezijos kriterijais.

Tyrinėtoja teigia, kad mokslininkai, siekdami nustatyti pagrindinį W. Whitmano ritmo organizavimo principą, analizuoja jo sintaksę. Sintaksiniai jo kalbos vienetai yra prasmės vienetai, kurių ribos pažymėtos ilgomis ar trumpesnėmis kalbos pauzėmis, kartais, bet ne visada, dar ir skyrybos ženklais. Intonacijos vienetas susilygina su informaciniu vienetu, o tai reiškia, kad garso

⁹ *Prozodija* (poezijoje) – tam tikras būdas organizuoti ir ritmiškai struktūruoti eilėraščio eilutes arba žodžius, kuriais poetai siekia skambumo, ritmo, melodingumo. Pasak literatūros kritikės Rosemary Gates Winslow (1998), prozodija – mokslas apie garsų sekas eilėdaroje: apie eilučių ir strofų pasiskirstymą (kvantitatyvinė prozodija) ir asonansą (kvalitatyvinė prozodija).

¹⁰ *Silabotoninė eilėdara* – eilėdaros rūšis, pagrįsta dėsningu kirčiuotų ir nekirčiuotų skiemenų kaitaliojimusi eilutėje. Anglų poezijoje ši eilėdara vyravo 14 a. 2-oje pusėje–20 a. pr.; Mažojoje Lietuvoje ją pradėta naudoti 17 a. vid., Didžiojoje Lietuvoje – 19 a. pab. („Lietuvių literatūros enciklopedija“)

ir prasmės vienetai yra savaimė susiję ir negali būti atskirti. Vadinasi, „minties vienetas“, o ne pėda iškyla kaip pagrindinis ritminės organizacijos vienetas.

Pasak R. Gates Winslow (ibid.), ritminė darna W. Whitmano poezijoje priklauso nuo sintaksinio pasikartojimo ir intonacijos (kirčiuotų) sekų variacijų. Jo eilutės yra užbaigiamos, jas sudaro ne pėdos, bet sakinių ar frazių grupės (pirmajame „Žolės lapų“ leidime šios eilutės buvo suskirstytos į vienetus, skirtus skaitymui žodžiu, naudojant taškų seriją). Sintaksinis pakartojimas¹¹ (pvz., įvardžio „aš“ su veiksmažodžiais arba prielinksnių konstrukcijų) vartojamas kaip ritminės darnos kūrimo priemonė ir kartu kaip ritmo kūrimo priemonė (ibid.).

Be to, W. Whitmanas savo poezijoje kuria ritminę darną pasitelkdamas stilizuotas, kartojamas ir varijuojamas ritminio kirčiavimo (*accentual contour / rhythmic contour*) sekas, kurios prisideda kuriant jo poezijos jėgą, sklandumą, muzikalumą ir subtilumą. Nors jo poezijoje esama žinomų metrinių modelių, jie nėra tokie nuoseklūs, kad eilėraščiai būtų klasifikuojami kaip visiškai metriniai, nes metriškumą lemia taisyklės ir kontekstas. (ibid.)

Pasak L. Rumsey (2019), stiprus W. Whitmano kūrybos ritmiškumas dažniausiai kyla eilutėje arba dalyje eilutės, kuri suformuoja intonacinę grupę (eilutės išskaidymas sintaksiškai arba skyrybos ženklais) garsiai ją skaitant, ir ant kurių krenta trys ar daugiau pirminių kirčių, atskiriamų vieno ar dviejų nekirčiuotų arba kirčiuotų antriniais kirčiais skiemenų.

Robertas Haasas (2017: 44) atkreipia dėmesį į vieną novatoriškų W. Whitmano poemos „Song of Myself“ („Daina apie save“) prozodijos ypatybių – nerimuotas trijų eilučių strofas (tercetų).

Waltas Whitmanas:

I celebrate myself, and sing myself, U/ | U/ | U/ | U/ | U/
And what I assume you shall assume, UU/ | U// | UU/
For every atom belonging to me as good belongs to you. U/ | U/ | UU/ | UU/ | U/ | U/
[...]

Antanas Miškinis:

Aš garbinu patį save ir dainuoju apie save,
Ir ką vertinu aš, privalote vertinti jūs,
Nes kiekvienas atomas, priklausantis man, lygiai priklauso ir jums.
[...]

¹¹ Anafora.

W. Whitmanas pradeda jambiniu pentamentu (pirmoje eilutėje), tačiau antroje ir trečioje eilutėse eiluoja verlibru, kuriame dominuoja anapestas (UU/)¹². Šiuo žingsniu jis simboliškai pereina nuo angliškojo prie jam būdingo eiliavimo būdo (Forsythe, 2016). Vis dėlto, kaip teigia H. Bloomas (1994: 265), W. Whitmanas labiausiai novatoriškas ne savo verlibru, o sugebėjimu išradingai ir meistriškai valdyti kalbą, suteikti jai vaizdingumo, talentingai sukurti metaforas ir metrą.

W. Whitmanas – pirmasis didelio dėmesio sulaukęs ir įtakingiausias iš verlibru eilavusių poetų. Jis laikomas itin novatorišku autoriumi: ypač pažymėtinos inovacijos jo poezijos prozodijoje – tercetai ir naujoviški metriniai modeliai (ritminio kirčiavimo sekos; „minties vienetas“ (Gates Winslow, 1998). Jo kūryba padarė didelę įtaką daugeliui po jo rašiusių poetų ir šiuolaikinės poezijos raidai apskritai, nes suteikė galimybę poetams literatūriškai eksperimentuoti kuriant negriežtos formos eilėraščius. W. Whitmano verlibras tebėra meniškai aktualus, analizuotinas ir šiomis dienomis. Dviejų „Žolės lapų“ vertimų į lietuvių kalbą palyginimas su originalu gali parodyti, ar sukurta originalui prilygstanti eilėraščių ritmika ir tinkamai perteikti sąskambiai.

¹² *Anapestas* (silabotoninėje eilėdaroje) – triskiemenė pėda, sudaryta iš dviejų paeilui einančių nekirčiuotų (U) ir vieno kirčiuoto (/) skiemens („Visuotinė lietuvių enciklopedija“).

3. Walto Whitmano poezijos vertimų į lietuvių kalbą apžvalga

Šiame skyriuje aptariama W. Whitmano poezijos vertimų į lietuvių kalbą istorija nuo pat pirmo žinomo lietuviško vertimo 20 a. 1-ajame dešimtmetyje iki 2019 m. pasirodžiusios „Žolės lapų“ rinktinės. Pirmasis žinomas lietuviškas W. Whitmano vertimas, kurį pavyko aptikti, – 1909 m. Plymouth (JAV) leistame lietuvių savaitraštyje „Vienybė lietuvninkų“ pasirodęs eilėraščio „To a Foil’d European Revolutionaire“ išėivijos poeto bei vertėjo Juliaus Baniulio–Menkučio (1880–1943) vertimas į lietuvių kalbą, publikuotas pavadinimu „In patremtą Europos kovotoją“. J. Baniulis–Menkutis taip pat vertė Oscaro Wilde’o, T. S. Elioto, Rytų poeziją (egiptiečių „Mirusiųjų knyga“, persų poetus Ferdousi, Omarą Chajamą, Saadi, Hafizą, arabų, kinų, japonų poeziją). Akivaizdu, kad šis eilėraštinis patraukė socialistinės pakraipos savaitraščio leidėjus savo patosu:

Waltas Whitmanas:

To a Foil’d European Revolutionaire

Courage yet, my brother or my sister!
Keep on—Liberty is to be subserv’d whatever occurs;
[...]

Julius Baniulis–Menkutis

In patremtą Europos kovotoją

Tik drąsos, mano brolis ar sesutė!
Žengkite! Kad ir kažin kas – laisvė tur but’ mūsų;
[...]

Tarpukariu W. Whitmano kūryba susidomėta ir Lietuvoje (toliau daugiausia remiamasi vieno svarbiausių poezijos vertimo tyrinėtojų Lietuvoje literatūrologo Vytauto Kubiliaus 1978 m. straipsniu „Pakeliui su Voltu Vitmenu“, kuriame surinkti ir išanalizuoti W. Whitmano poezijos vertimai į lietuvių kalbą, žurnalas „Pergalė“, 1978). Anot V. Kubiliaus (1978), 20 a. 3 dešimtmetyje versti W. Whitmano eilėraštiniai vieni kitus ragino kai kurie poetai trečiafrontininkai. Kostas Korsakas išvertė 17 fragmentų, Antanas Venclova ir Kazys Boruta po 3, Jonas Šimkus 2 (jie taip pat planavo išleisti W. Whitmano vertimų knygą). Visi šie poetai vertė iš antrinių šaltinių, nes geriau mokėjo vokiečių ir rusų kalbas.

Pasak V. Kubiliaus, K. Korsakas, versdamas W. Whitmano eilėraščių „Song of Myself“ („Daina apie save“) ir „Song of the Open Road“ („Vieškelio daina“) fragmentus, rėmėsi, kartais ir pažodžiui, rusų rašytojo ir kritiko Kornejaus Čiukovskio (1882–1969) vertimais į rusų kalbą, tuo tarpu A. Venclova, J. Šimkus ir K. Boruta – vokiškais vertimais: „mažai tenutoldami nuo atskiro sakinio, bet laisvai peršokdami ištisas eilutes, kurios atrode jiems nereikalingos, ar net sujungdami krūvon atskirus fragmentus.“ (V. Kubilius, 1978)

V. Kubilius (1978) pažymi, kad K. Boruta versdamas rėmėsi vokiečių vertėjo Franzo Blei'aus (1871–1942) vertimu, perimdamas iš minėto vertėjo kreipinį „tu“, kuriuo vokiečių vertėjas, priešingai nei K. Čiukovskis, stengėsi perteikti W. Whitmano šiurkštų, asmenišką, „žemąjį“ stilių. Pasak V. Kubiliaus (1978), K. Boruta versdamas stengėsi W. Whitmano eiles perteikti biblinėmis kadencijomis, A. Venclova vertė pasitelkdamas liaudiško žodyno priemones, o K. Korsakas panaudojo W. Whitmano anaforą ir kūrybinį vardijimą. Anot literatūrologo (1978), A. Venclova sukonkretino W. Whitmano idėjas: remdamasis lietuvių poetikos tradicija vertė trumpesnėmis eilutėmis nei jas sukūręs JAV poetas, ir, nusižiūrėjęs į V. Majakovskio vertimus, perteikė kūrybinį vardijimą tvarkingiau. V. Kubilius (1978) pabrėžia, kad K. Boruta savo vertimuose surado ir pamėgino išryškinti pagrindinį vaizdą, reikšmę, esmę to, ką norėjo pasakyti skaitytojui W. Whitmanas, taip pat atsisakė daugkartinių oratorinių kreipinių.

Apibendrinant tarpukario W. Whitmano vertimus galima teigti, kad vertėjai, versdami per tarpines kalbas (rusų ir vokiečių), nesugebėjo iki galo perteikti JAV poeto stiliaus, nes naudojo savinimo strategiją (vertėjai rėmėsi lietuvių poezijos tradicijomis, todėl jų vertimai buvo sistematiškesni nei originalas) bei padarė daug praleidimų. Vis dėlto išspausdinti vertimai turėjo nemažos įtakos tuometinei lietuvių literatūrai praturtindami ją naujomis raiškos priemonėmis, o skaitytojais buvo supažindinti su W. Whitmano kūryba.

Po II-ojo pasaulinio karo W. Whitmaną vertė ir literatai emigracijoje. W. Whitmano eilėraščio vertimas išspausdintas 1946–1948 m. Vokietijoje pabėgėlių stovyklose leistame neperiodiniame žurnale „Žvilgsniai“ (redaktorius Jonas Mekas, 1922–2019). 1947 m. birželio (nr. 3) leidinyje pasirodė „Dainos apie save“ 6-as fragmentas¹³ „Aš tikiu į tave, mano siela...“ („I believe in you, my soul...“). Eilėraščio fragmento vertėjas nepaminėtas. Alfonsas Nyka-Niliūnas (1919–2015) išėivijoje išvertė eilėrašį „Kartą aš keliavau per vieną gausiai apgyventą miestą“ („Once I Pass'd Through a Populous City“), išleistą knygoje „Poezija iš svetur“ (2010) ir

¹³ Leidinyje nurodyta klaidingai, turėtų būti 5-as

„Skiriama M. Pasaulio meilės lyrika“ (2015). Antanas Vaičiulaitis (1906–1992) išvertė eilėraščius „Man duoki skaisčią, tylią saulę“ („Give Me the Splendid Silent Sun“) ir „Susitaikinimas“ („Reconciliation“) – jie publikuoti žurnale „Aidai“ (1947, nr. 6). Alfonso Šešplaukio–Tyruolio (1909–2006) 1990 m. (Čikagoje) ir 1992 m. (Kaune) publikuotose rinktinėse „Aukso lyra“ buvo išversti šie W. Whitmano eilėraščiai: „Kas yra žolė?“ („Dainos apie save“ 6-as fragmentas „A child said, what is the grass?“), „Pajūryje naktį“ („On the Beach at Night“), „Paskutinioji invokacija“ („The Last Invocation“). Literatūros kritikas, poetas Vainius Bakas straipsnyje „Vlado Šlaito ribos patirtys“ cituoja poeto Vlado Šlaito (1920–1995) žodžius iš laiško bičiuliui poetui Kaziui Bradūnui, kuriame V. Šlaitas, tuo metu gyvenęs emigracijoje Didžiojoje Britanijoje, užsimena išvertęs „Dainos apie save“ ištrauką („Naujoji Romuva“, 2016, nr. 1), kurios nepublikavo.

Sovietmečiu Lietuvoje publikuota pavienių Aleksio Churgino atliktų W. Whitmano eilėraščių vertimų: „Po vakarienės ir pašnekėsio“ („After the Supper and Talk“), „Nepažįstamajam“ („To a Stranger“), „Grįžk, tėvai, iš lauko“ („Come Up From the Fields Father“), „Tu laisva, mano siela...“ („Warble For Lilac-Time“ ištrauka) (visi minėti eilėraščiai išleisti 1988 m. knygoje „Pamiršti negaliu: Iš pasaulinės poezijos“), „Kapitone“ („O Captain! My Captain!“) (publikuota 1957 m. knygoje „Iš Vakarų Europos poezijos“). A. Churgino išverstus W. Whitmano eilėraščius T. Venclova (2019) įvertino kaip nemeniškus, formalistinius¹⁴.

1959 m. pasirodė pirmoji „Žolės lapų“ rinktinė lietuvių kalba. Jos vertėjas ir sudarytojas A. Miškinis su W. Whitmano kūryba susipažino dar besimokydamas gimnazijoje, paskui – studijuodamas Vytauto Didžiojo universiteto Humanitarinių mokslų fakultete. A. Miškinių poezija priskiriama neoromantizmo kryptims, kurioje siejami tradicinės lietuvių lyrikos (melodingumas, improvizacinis pradai) ir modernistinės kūrybos bruožai, kartais poetas lyginamas su liaudies dainų kūrėju. A. Miškinis vertė W. Whitmaną pasitelkdamas savosios poezijos kūrybos įrankius. V. Kubiliaus (1978) teigimu, „liaudiškos kalbos jausmas padiktavo tikslus ir vaizdingus lietuviškus atitikmenis, o poetinė klausa neleido jiems susimalti didžiulėse sangrūdose. Žodyje išliko pojūtinė pagava, lemianti vitmeniško vaizdo konkretumą.“ Pasak V. Kubiliaus (1978),

¹⁴ T. y. grįžtus sovietinio propagandinio formalizmo tradicijomis. W. Whitmano skelbiamos demokratiškos idėjos ir siekis savo eilėmis aprėpti visą pasaulį dažnai buvo išverčiamos į išvirkščią pusę, pritaikomos esamai socialistinei santvarkai. T. Venclova (2019) teigė, kad sovietmečiu W. Whitmanas „taip pat [kaip ir prezidento Antano Smetonos valdymo metu Lietuvoje – *aut. pastaba*] nekėlė ypatingo pasipriešinimo, mat jį bandė vaizduoti kaip revoliucinį „mūsų poetą“, lyg jis būtų sovietų valdžios pirmtakas“ (Bertašiūtė, Venclova, 2019).

A. Miškiniui pavyko sėkmingai pereiti prie jam neįprastos verlibro eilėdaros ir išsaugoti W. Whitmano stiliui būdingą šnekamosios kalbos ir tiesioginio kalbėjimo įspūdį.

„Žolės lapų“ pirmojo leidimo šimtmečio proga 1959 m. pasirodžiusi „Žolės lapų“ rinktinė išsiskyrė iš ankstesnių W. Whitmano kūrybos vertimų į lietuvių kalbą. Vertėjas, poetas ir kritikas Arvydas Valionis (1986) straipsnyje „Keturi poezijos vertimo dešimtmečiai“, kalbėdamas apie A. Miškinio vertimą, pabrėžia vertėjo įdėtą darbą ir išverstų eilėraščių bei originalo meninį panašumą: „A. Miškinio atkurtas verlibras išlaikė originalui charakteringą vaizdų dinamiką, ekspresiją, įvairuojantį frazės tempą“.

1959 m. išėjus A. Miškinio išverstai „Žolės lapų“ rinktinei pasirodė trys recenzijos: Galinos Baužytės „Uolto Vitmeno poezijos rinktinė lietuvių kalba“, V. Jasiūno „Vitmenas lietuviškai“ ir Elenos Kuosaitės „Demokratijos žodis“. V. Jasiūno recenzijoje apie vertimo ypatybes praktiškai neužsimenama. G. Baužytė (1959) atkreipė dėmesį į vertėjo kruopštumą, į „jo siekimą tiksliausiai perduoti autoriaus mintį išlaikant poetinio vaizdo originalumą ir savitą ritmą, nors tai buvo nelengva“. E. Kuosaitė (1959) pabrėžė, kad „vertėjas sugebėjo perteikti ritminį Vitmeno poezijos bangavimą, vaizdų savitumą, jo gilų demokratinį turinį“. Apibendrinant galima sakyti, kad recenzentams buvo svarbiau akcentuoti W. Whitmano eilių pasirodymą lietuvių kalba, bet vertimo kokybė nenagrinėta.

Pasak V. Kubiliaus (1978), 1959 m. „Žolės lapų“ rinktinė padarė didelę įtaką daugeliui žymių sovietmečio Lietuvos literatų (Eduardo Mieželaičio, Justino Marcinkevičiaus, Vytauto Bložės, Sigitos Gedos ir kitų) kūrybai, paskatindama juos daugiau eiliuoti verlibru. A. Miškinio vertimas taip praturtino lietuvių literatūrą.

Atkūrus Nepriklausomybę pirmieji W. Whitmano vertimai paskelbti 20 a. pabaigoje. 1997 m. žurnale „Dienovidis“ (gegužės mėn., nr. 2) pasirodė Gretos Zabukaitės vertimas „Kai aš atslūgau su gyvenimo vandenynu“ („As I Ebb'd with the Ocean of Life“). 2002 m. leidykla „Vada“ išleido „Vieškelio dainą“ – keturis iš 1959 m. rinktinės atrinktus W. Whitmano eilėraščių („Tau, Skaitytojau“ („Thou Reader“), „Pilnas gyvybės dabar“ („Full of Life Now“), „Vieškelio daina“ („Song of the Open Road“), „Daina apie save“ („Song of Myself“) vertimus, kurių rašyba, leidėjų teigimu, „sutvarkyta pagal dabartinės kalbos normas“.

21 a. 2 dešimtmetyje (2014 m. žurnale „Krantai“) publikuoti šie W. Whitmano vertimai: M. Buroko „Dainos apie save“ fragmentas, „Aš sėdžiu ir žvelgiu“ („I Sit And Look Out“), „Stebuklai“ („Miracles“), „Vienišas naktį prie jūros“ („On the Beach At Night Alone“), „Buvo

vaikas, ir jis augo“ („There Was a Child Went Forth“), „Kas dabar skaito tai?“ („Who Is Now Reading This?“), „Keleiviui“ („To a Stranger“). 2019 m. gegužės 24 d. savaitraštyje „Šiaurės Atėnai“ publikuotas K. Pocius „Dainuoju elektrinį kūną“ („I Sing the Body Electric“). Visi minėti eilėraščiai daugiau ar mažiau pakeisti pateko į 2019 m. rinktinę. Savaitraštyje „Literatūra ir menas“ (2019 m. gegužės 31 d.) publikuoti M. Buroko „Kuomet klausiausi astronomo mokyto“ („When I Heard the Learn'd Astronomer“), „Kada aš kaip Adomas ankstų rytą“ („As Adam Early In the Morning“), „Diena, jaunystė, senatvė ir naktis“ („Youth, Day, Old Age And Night“), „Regėjau Luizianoje ažuolą augant“ („I Saw in Louisiana a Live-Oak Growing“), „O, aš! O, gyvenimas!“ („O Me! O Life!“) bei K. Pocius „Girdžiu – Amerika dainuoja“ („I Hear America Singing“), „Kai baigiantis dienai girdėjau“ („When I Heard at the Close of the Day“), „Keliavau vienas per sausakimšą miestą“ („Once I Pass'd through a Populous City“). Visi vertimai, išskyrus „O, aš! O, gyvenimas!“, kiek pakeisti arba visai nepakeisti pateko į 2019 m. rinktinę.

2019 m. išleista „Žolės lapų“ rinktinė atspindi naują laikotarpį – pirmą kartą W. Whitmano kūryba verčiama į lietuvių kalbą neatsižvelgiant vien tik į jos socialistinį aspektą, šių dienų vertėjai puikiai išmano ir ankstesniąją, ir naujausiąją pasaulinę literatūrą, turi labai įvairių poetų kūrybos vertimo patirties. 2019 m. vertimų rinktinę straipsnyje „Kūno ir sielos poetas: žolė, kaip mirtis, prisiglaudus prie kojų“ 2019 m. apžvelgusi poetė, literatūros kritikė Lina Buividavičiūtė pabrėžė „puikų vertėjų darbą – gerai pajausta Whitmano eilėraščių dvasia, pagauta kalbos ritmika ir pulsas“ (Buividavičiūtė, 2019).

W. Whitmano poezijos lietuviškų vertimų istorija nuo 1909 m. JAV išspausdinto pirmojo žinomo lietuviško vertimo skaičiuoja kiek daugiau nei 100 metų. Nepriklausomoje Lietuvoje 20 a. 3–4 dešimtmetyje šio poeto kūriniai daugiausiai vertė K. Korsakas, po kelis fragmentus – A. Venclova, K. Boruta, J. Šimkus. Visi jie vertė ne iš W. Whitmano originalo anglų kalba, o iš literatūrinėmis tradicijomis lietuvių poetams ir vertėjams artimesnių tarpinių vokiečių arba rusų kalbos vertimų. Sovietmečiu išspausdinti pavienių JAV poeto eilėraščių vertimai buvo gana „formalistiniai“ (Venclova, 2019), priešingai nei A. Miškinio išversta poezijos rinktinė „Žolės lapai“ (1959), kuri paskatino verlibro išpopuliarėjimą lietuvių poezijoje. 2019 m. rinktinėje „Žolės lapai“ jaunosios poezijos kartos atstovas M. Burokas ir filosofas K. Pocius pateikė naują W. Whitmano poezijos vertimų interpretaciją.

4. Poezijos vertimas ir poezijos vertimo mokyklos

Šiame skyriuje kalbama apie poezijos vertimo mokyklas ir poezijos vertimo iššūkius, problemas: pateikiamos literatūrologų ir poezijos vertėjų nuomonės šiuo klausimu, aptariamos verlibro ypatybės bei galimi šios eilėdaros vertimo metodai.

Poezijos vertimas laikomas viena sudėtingiausių grožinės literatūros vertimo rūšių, nes poeziją sudaro daugybė struktūrinių elementų. T. Venclova poezijos vertimą supranta kaip visų kūrinio elementų visumos perteikimą, nes remiasi struktūralistų (Tartu, Jurijaus Lotmano) mokykla. Lietuvių poetas ir vertėjas (2000) interviu žurnalui „Index on Censorship“ (1984) apibūdino kai kurių rusų ir lietuvių poezijos vertėjų taikomą vertimų modelį, kurį vadina kūrybišku: „Į lietuvių kalbą išverstas eilėraštis privalo likti eilėraščiu, neprarasdamas skambumo. Jei originalas deklamuojamas, deklamuojamas turi būti ir vertimas. Jei originalas rimuotas, turi surimuoti ir vertimą. Jei esama žodžių žaismo, žaidimo garsais, tai irgi reikia kaip nors perteikti. Eilėraščio prasmė iš esmės lieka, bet kartais ji pasikeičia, ir net labai.“¹⁵ Pasak T. Venclovos (ibid.), vertime svarbu perteikti eilėraštyje slypinčias prasmes ir neversti to, kas būtų nebūdinga autoriaus poezijai, jo stiliui. Interviu „Šiaurės Atėnams“ (2005), rašytojos Jurgos Ivanauskaitės paklaustas, ar įmanoma pakankamai gerai išversti eilėraščių iš vienos kalbos į kitą, profesorius atsakė teigiamai:

Įmanoma. [...] Eilėraščio vertimas paradoksalus pačia savo prigimtimi: kad jis pavyktų, reikia perteikti kita kalba itin sudėtingą ritminių, fonetinių, sintaksinių, semantinių ir kitokių lygmenų žaismą, o tai pagal apibrėžimą neįmanoma, nes kiekvienoje kalboje tie lygmenys organizuojami skirtingai. Ir vis dėlto būna, kad ima ir pavyksta. Geras vertimas – visai kitas eilėraštis negu originalas, bet tai tikras eilėraštis, darantis tokį patį įspūdį, be to, kreipiantis sąmonę ta pačia linkme. [...] Perteikti „prasmę“, atsisakant „formos“, versti eilėraščių proza (arba, dar blogiau, apytikrėmis, prastomis eilėmis) – geriausias būdas beviltiškai pragaišinti tą prasmę, nes ji atsiranda tik tai tada, kai veikia visi lygmenys drauge.

¹⁵ Tačiau tokiu būdu eilėraščio visuma nėra perteikiama, nes dėmesys sutelkiamas tik į jo muzikalumą, o ne prasmės perteikimą.

Eilėrašcio vertimas proza, T. Venclovos nuomone, visiškai nesuderinamas su siekiu kuo tiksliau perteikti originalą vertimo kalba. Tuo tarpu Vladimiras Nabokovas (1955) laikosi priešingos nuomonės. Jo požiūrį atskleidžia garsioji frazė: „*“Rhyme” rhymes with “crime,” when Homer or Hamlet are rhymed*“¹⁶. Daugybė pasauliniam poezijos kanonui priklausančių kūrinių nėra rimuoti, ir vertėjas išduoda verčiamą autorių tada, kai išsikelia tikslą perteikti kūrinio „dviasią“ (t. y. siekia, kad vertimas keltų panašų įspūdį kaip originalas), o ne teksto prasmę, todėl pažodinis vertimas, V. Nabokovo nuomone, yra daug naudingesnis, nes išsaugo teksto subtilumą (ibid.).

Kalbininkas ir vertėjas Lionginas Pažūsis interviu žurnalui „Metai“ (2016), kalbėdamas apie visumos perteikimo svarbą verčiant poeziją, mažiau kategoriškas nei T. Venclova: „Vertėjas, kaip ir poetas rašydamas eilėrašį, jaučia, kad įspūdį skaitytojui, žinoma, darys visuma. Todėl visuma turi būti atkurama. Bet ji nėra abstrakti, ją sudaro konkrečios detalės. Ir vertėjas, siekdamas perteikti visumą ir negalėdamas perteikti visko, turi pasirinkti esmines detales, kurios ir lems adekvatų visumos įspūdį.“ Taigi L. Pažūsis netiesiogiai akcentuoja vertimo strategijos pasirinkimo svarbą, nes neretai, negalėdamas perteikti absoliučiai visų originalo kalbos elementų, poezijos vertėjas turi pasirinkti, kurie iš jų sudarys vertimo kalboje atsispindinčią poezijos kūrinio visumą.

R. Užgiris, verčiantis poeziją iš lietuvių į anglų kalbą, svarsto ne apie vertimo adekvatumą ar strategiją, o apie galutinį rezultatą, dėl kurio originalas gali būti net pagerintas, aišku, jei verčia geras vertėjas. Interviu internetiniam dienraščiui „Bernardinai.lt“ (2017), Rositos Garškaitės paklaustas, ką mano apie paplitusį teiginį, kad poezija yra neišverčiama, vertėjas atsakė:

Jei vertimas prastas – poeziją prarandi, jei geras – ne. Gali ir ką nors atrasti. Pavyzdžiui, kaip Stephenas Kessleris išvertė Jorge'o Luiso Borgeso sonetą „Soneto para un tango en la nochecita“. Jis verčia sonetus, kad jie skambėtų, bet nebūtinai rimuoja lygiai taip, kaip originale. „A las estrellas nuevas“ jis išvertė „Toward the fresh stars“. Vietoj naujų žvaigždžių – šviežios. Labai graži išraiška, pagerino visą strofą.

Viena dažniausiai vertėjų naudojamų strategijų (taip pat ir poezijoje) – kompensavimas. Vengrų kalbininkė ir vertimo teoretikė Kinga Klaudy straipsnyje „Compensation in Translation“ („Kompensavimas vertime“, 2008) teigia, kad kompensavimas – tik vertimui būdinga praktika,

¹⁶ „Rimavimas“ rimuojasi su „nusikaltimu“, kai surimuojami Homeras ar „Hamletas“ (pažodinis vertimas).

kurios metu įvairiais pridėjimais ar pakeitimais taisomi neišvengiamai vertimo metu atsirandantys praradimai. Ji išskiria du kompensavimo tipus: „siaurąjį“ (*local*), kai pridėjimai ar pakeitimai pastebimi iškart (pavyzdžiui, dialekto pakeitimas), arba „platųjį“ (*global*), kai pridėjimai ar pakeitimai pastebimi tik išnagrinėjus visą tekstą.

Anglų vertimo teoretikė ir lyginamosios literatūros tyrinėtoja Susan Bassnett knygoje *Translation Studies* („Vertimo studijos“, 2005) pateikia septynias poezijos vertimo strategijas, kurias, išnagrinėjęs I a. pr. Kr. gyvenusio romėnų poeto Katulo 64-ojo epilijaus vertimus į anglų kalbą, knygoje *Translating Poetry: Seven Strategies and a Blueprint* („Poezijos vertimas: Septynios strategijos ir pirminis planas“, 1975) išskyrė belgų ir JAV vertimo teoretikas André Lefevere'as: „Foneminis vertimas“ (*Phonemic translation*), „Pažodinis vertimas“ (*Literal translation*), „Metrinis vertimas“ (*Metrical translation*), „Vertimas proza“ (*Poetry into prose*), „Rimuotas vertimas“ (*Rhymed translation*), „Baltosios eilės“ (*Blank verse translation*), „Interpretacija“ (*interpretation*).

1981 m. T. Venclova straipsnyje „Dvi poetinio vertimo mokyklos“ („Aidai“, 1981, nr. 6), atsakydamas į kritikės Marijos Stankus-Saulaitės pastabas dėl savo poezijos vertimų, išskyrė dvi poetinio vertimo mokyklas. Jas sąlyginai pavadino „rytietiška“ ir „vakarietiška“. Pirmajai būdingas siekis vertime perteikti visumą (visų poezijos kūrinio komponentų dermę), o antrajai – kuo tiksliau perteikti eilėraščio prasmę (turinį), net jei dėl to vertimas pakinta ar visai praranda originalo formą. Pirmajai vertimo mokyklai T. Venclova priskiria Borisą Pasternaką, Anną Achmatovą, daugelį Rytų Europos poetų-poezijos vertėjų, beveik visus savo gyvenamojo laikotarpio poetus-poezijos vertėjus Lietuvoje ir save.

Vis dėlto, vertėjų skirstymas į Rytų ir Vakarų vertimo mokyklas yra gana problematiškas, nes esama nemažai išimčių, kai Rytų vertėjai vertė, stengdamiesi kuo tiksliau perteikti eilėraščių turinį (pavyzdžiui, pažodinis V. Nabokovo atliktas Aleksandro Puškino „Eugenijaus Onegino“ vertimas į anglų kalbą), arba Vakarų vertėjai vertė, siekdami tiksliai perteikti eilėraščio formą (pavyzdžiui, George'o Chapmano „Iliados“ bei „Odisejos“ ir Alexanderio Pope'o minėtų Homero kūrinių vertimai į anglų kalbą perteikiant šiuose epuose naudotą daktilinį hegzametą, Richardo Wilburo rimuoti prancūzų poetų eilėraščių vertimai į anglų kalbą, Alicios Elsbeth Stallings rimuotas Lukrecijaus poemos „Apie daiktų prigimtį“ vertimas į anglų kalbą, Davido Constantine'o rimuotas Johanno Wolfgango von Goethe's „Fausto“ vertimas į anglų kalbą, R. Užgirio rimuoti T. Venclovos ir Maironio eilėraščių vertimai į anglų kalbą ir kiti).

Iš minėtų vertimų labiausiai problematiškas V. Nabokovo „Eugenijaus Onegino“ pažodinio ir kitų minėtos poemos vertimų¹⁷ į anglų kalbą atvejis. 1964 m. prasidėjusiame garsiajame ginče spaudoje su vertėju Walteriu Arndtu ir literatūros kritiku Edmundu Wilsonu V. Nabokovas iš pradžių aršiai sukritikavo rimuotą W. Arndto vertimą, o vėliau pats susilaukė tokios pat reakcijos, kai E. Wilsonas apžvelgė jo gausiai anotuotą pažodinį vertimą. Pasak V. Nabokovo (1955), „pats negrabiausias pažodinis vertimas yra tūkstantį kartų naudingesnis nei dailiausia parafrazė“, t. y. poezijos vertėjas turėtų kuo tiksliau išversti jos turinį, o ne stengtis perteikti jos formą, todėl V. Nabokovą, pagal T. Venclovos apibrėžimą, reikėtų priskirti prie Vakarų vertimo mokyklos atstovų. Iš šio teiginio taip pat iškyla priešara tarp poezijos kūrinio formos ir turinio (o ne visumos) išsaugojimo kaip pagrindinis „Rytų“ ir „Vakarų“ vertimo mokyklų takoskyros elementas. Šis elementas gali būti plačiau suvokiamas kaip savinimo strategija, nes vertėjai dažniausiai verčia remdamiesi savo šalies ar kultūriniu požiūriu jiems artimo regiono literatūrinėmis tradicijomis. Kadangi 20 a. JAV poezijoje dominavo verlibras¹⁸, dauguma šios šalies vertėjų teikė pirmenybę turinio, o ne formos perteikimui (tam, kad išlaikytų eilėraščio turinį, dažnai pakeisdavo jo formą), o Lietuvoje ir Rusijoje atvirkščiai – formos, o ne turinio, nes šių šalių tradicijai būdingas griežtas formos laikymasis (tam, kad išlaikytų formą, dažnai pakeisdavo turinį).

Vertimo požiūriu ypatinga eilėdaros rūšis – verlibras (laisvosios eilės). Jis dažniausiai priešinamas metrinei poezijai, nes verlibras neturi aiškaus rimo ir ritmo (jo ritmas yra nesistematiškas – kai kuriose verlibru parašyto to paties eilėraščio eilutėse justai stipresnis ritmingumas, kai kuriose mažiau).

Šį sunkumą pabrėžė ir M. Burokas, interviu (2024) teigdamas, kad verčiant W. Whitmaną, jam sunkumų kėlė: „[...] grafinė teksto išvaizda, ritmas, sintaksė.“ Jis kėlė sau uždavinį „išlaikyti ilgą (bet ne per ilgą ir ne per trumpą, o tokią, kokią reikia) eilutę, išsaugoti (kiek įmanoma) jos ritmą, o kartu ir viso teksto ritmą.“

Verčiant verlibro eilėdaros sistema sukurta eilėraščių (kaip ir didžiąją dalį kitų eilėraščių) vertėjui dažniausiai iškyla keletas pagrindinių sunkumų perteikiant formos elementus:

¹⁷ Esama apie 40 „Eugenijaus Onegino“ vertimų į anglų kalbą, iš kurių tik vienas pažodinis (V. Nabokovo), visuose kituose išlaikomas A. Puškino originalus metras ir rimavimas.

¹⁸ Anglų kalba surimuoti eilutes objektyviai sunkiau nei lietuvių ar rusų kalba.

1. **Ritmo** perteikimas. Ritmo pavyzdys poezijoje – JAV poeto Roberto Frosto naratyvinio eilėraščio „Kelias, kuriuo nėjau“ („The Road Not Taken“) pradžia. Kiekvienoje ištraukos eilutėje yra trys jambai (U/) ir vienas anapestas (UU/), čia „U“ reiškia trumpą nekirčiuotą, o „/“ – ilgą kirčiuotą skiemenį:

Robert Frost:

The Road Not Taken

Two roads diverged in a yellow wood, U/ | U/ | UU/ | U/
And sorry I could not travel both U/ | U/ | UU/ | U/
And be one traveler, long I stood U/ | U/ | UU/ | U/
And looked down one as far as I could U/ | U/ | UU/ | U/
To where it bent in the undergrowth; U/ | U/ | UU/ | U/
[...]

T. Venclova:

Kelias, kuriuo nėjau

Kur kelias persiskiria į du, U/ | U/ | UU/ | U/
Ilgai stovėjau rudens miške U/ | U/ | UU/ | U/
Ir troškau eiti abiem kartu. U/ | U/ | UU/ | U/
Tankmėj švytėdama, tarp rudų U/ | U/ | UU/ | U/
Brūzgynų nyko viena šaka, U/ | U/ | UU/ | U/
[...]

Vertėjas savo vertime tiksliai perteikė originalo rimavimo struktūrą, kai jambinėje eilutėje atsiduria anapestas.

2. **Anaforos** perteikimas. Anaforos pavyzdys poezijoje – eilutės iš T. S. Elioto poemos „Bevaisė žemė“. Eilučių pradžioje pasikartojantys žodžiai (apvesti):

T. S. Eliot:

The Waste Land

[...]

A woman drew her long black hair out tight
(And) fiddled whisper music on those strings
(And) bats with baby faces in the violet light
Whistled, and beat their wings

And crawled head downward down a blackened wall
And upside down in air were towers
Tolling reminiscent bells, that kept the hours
And voices singing out of empty cisterns and exhausted wells
[...]

T. Venclova:

Bevaisė žemė

[...]
Jos įtempti juodi plaukai, tarytum stygos,
Prabilo muzikos aidais,
Ir violetinėj šviesoje plevendami suspigo
Šikšnosparniai vaikų veidais
Jie kybojo žemyn galvom, aplipę juosvą sieną,
Ir plaukė danguje apvirtę bokštai,
Skambėjo atminties varpai, ir giesmės ošė
Iš sausų šulinių ir tuščių cisternų.
[...]

Vertėjas akivaizdžiai perteikė mažiau anaforų nei originale.

3. **Pakartojimų** perteikimas. Pakartojimų pavyzdys poezijoje – antroji strofa iš Edgardo Allano Poe eilėrašio „Anabel Li“. Pakartojimai (apvesti):

Edgar Allan Poe:

Annabel Lee

[...]
I was a child and she was a child
In this kingdom by the sea,
But we loved with a love that was more than love—
I and my Annabel Lee—
With a love that the wingèd seraphs of Heaven
Coveted her and me.
[...]

Algimantas Zeikus:

Anabel Li

[...]

Buvom mes lyg vaikai – laimingi, tyri:
Tolimoj pajūrio šaly
Meilė buvo sventa, ir daugiau nei sventa,
Ir gilesnė negu gil.
Bet pavydo akim ėmė žvelgt angelai
Į mane ir Anabel Li.
[...]

Vertėjas perteikė kiek mažiau pakartojimų nei originale.

4. **Aliteracijos** perteikimas. Viena pagrindinių melodingumo kūrimo priemonių poezijoje – aliteracija – greitas panašiai skambančių priebalsių kartojimas toje pačioje eilutėje. Aliteracijos pavyzdžių galima rasti šioje Edgardo Allano Poe naratyvinio eilėraščio „Varnas“ („The Raven“) ištraukoje (pasikartojantys priebalsiai pabraukti):

Edgar Allan Poe:

The Raven

[...]
And the silken, sad, uncertain rustling of each purple curtain
Thrilled me – filled me with fantastic terrors never felt before;
[...]

Kęstutis Navakas:

Varnas

[...]
Ir šilkinės, liūdnos vėrės tykiai purpuro portjerės,
Įbauginę – ginę dvasion baimės niekad nejautos;
[...]

Vertėjas savo vertime perteikė kiek mažiau aliteracijų ir tai padarė ne atkartodamas originalo, o sukurdamas savas aliteracijas.

5. **Rimo** perteikimas. Rimas – literatūroje, ypač poezijoje, labai dažnai naudojama melodingumo kūrimo priemonė. Vakarų poezijai būdingas rimavimas strofos eilučių pabaigoje. Rimavimo pavyzdys – valų kilmės anglų poeto Dylano Thomaso eilėraščio „Nenusileisk, nelauk geros nakties“ („Do Not Go Gentle Into That Good Night“) pabaiga. Rimai eilučių pabaigoje pabraukti:

Dylan Thomas:

Do Not Go Gentle Into That Good Night

[...]

And you, my father, there on the sad height,
Curse, bless, me now with your fierce tears, I pray.
Do not go gentle into that good night.
Rage, rage against the dying of the light.

T. Venclova:

Nenusileisk, nelauk geros nakties

[...]

O vargšas tėve, pilnas išminties,
Apverk, palaimink ir prakeik mane.
Nenusileisk, nelauk geros nakties.
Tūžk, tūžk ir nepriimk šviesios mirties.

T. Venclova savo vertime surimavo pirmos, trečios ir ketvirtos eilutės pabaigas kaip ir originale.

6. **Asonanso** perteikimas. Dar viena melodingumo kūrimo literatūroje, ypač poezijoje, priemonė – asonansas. Asonansas, kitaip nei aliteracija, susijęs su melodingu balsių kartojimu. Asonanso pavyzdys – Williamo Blake'o eilėraščio „Tigras“ („The Tyger“) pradžia. Balsiai, sukuriantys vidinius rimus (/ai/ (tyger, eye, thy) ir /i/ (visi likę), pabraukti:

William Blake:

The Tyger

Tyger Tyger, burning bright
In the forests of the night;
What immortal hand or eye,
Could frame thy fearful symmetry?
[...]

Aušra Danieliūtė-Lapinskienė:

Tigras

Tigre Tigre, kurs liepsnoji

Girios glūdumoj tamsiojoj,
Kas – galybės tiek turėjęs
Tavos simetrijos kūrėjas?
[...]

Vertėja neperteikė garso /ai/, tačiau suformavo asonansų su garsu /i/.

Apibendrinant, galima teigti, kad vertėjų tikslas iš esmės turėtų būti ne tik supažindinti skaitytoją su kitakalbių literatūros sukurtais kūriniais, jų meniniu pasauliu, atskleisti kūrėjo ir kūrinio ypatingumą skaitytojo gimtąja kalba, bet ir stengtis, kad eilėraštis, pasak T. Venclovos (1981), pavirstų „gimtosios poezijos faktu“. Taip pat viena svarbiausių poezijos vertėjui iškylančių problemų – kam suteikti prioritetą verčiant – kūrinio turiniui ar formai? Poezijos vertimą sudaro daug sudėtinių dalių. Verčiant verlibrą metro ir eilučių pabaigos rimavimo perteikimo problema visai arba iš dalies atkrenta, tačiau vertėjui iškyla kitų sunkumų, t. y. kaip kuo tiksliau perteikti ritmus, anaforas, pakartojimus, aliteracijas, asonansus ir rimus.

5. Walto Whitmano poezijos rinktinės „Žolės lapai“ kai kurių eilėraščių vertimų analizė ir palyginimas

Šiame skyriuje analizuojamos bei lyginamos pasirinktų septynių abiejose lietuviškuose „Žolės lapų“ rinktinėse pasikartojančių eilėraščių (arba jų fragmentų, ištraukų) trijų vertėjų (A. Miškinio, M. Buroko, K. Pociaus) taikomos vertimo strategijos. Analizuojant abu „Žolės lapų“ rinktinės vertimus ir lyginant juos tarpusavyje bei su W. Whitmano tekstu atsižvelgiama į šiuos poezijos kūriniam būdingus melodingumą kuriančius elementus: aliteraciją, asonansą ir ritmą; analizuojama ir lyginama, kaip vertėjams pavyko juos perteikti. Taip pat aptariamas W. Whitmano poetikai nebūdingo, formalios struktūros eilėraščio „O Captain! My Captain!“ metro ir eilučių pabaigos rimavimo struktūros perteikimas.

5.1. Aliteracija, asonansas ir ritmas

W. Whitmanas kuria savo eilėraščių melodingumą (muzikalumą) pasitelkdamas įvairias stilistines priemones: jis kartoja artkelius, įvardžius, atskirus žodžius, frazes, veiksmažodžio formas su priesaga „-ing“, prielinksnius; pakartojimais formuojama vienoda eilučių pradžia (anafora) ir pabaiga (epifora) (M. A. Pavilionienė, 2003). Melodingumą taip pat padeda kurti asonansas ir aliteracija.

Poemos „Daina apie save“ 1-ojo fragmento ritmas

1-ojo poemos „Daina apie save“ fragmento ištraukos WW pirmoji eilutė „I celebrate myself, and sing myself“ gali būti perskaityta kaip penkiapėdis jambas¹⁹. WW originale yra dvi frazių grupės, kiekvienoje po du kirčius, atsiduriančius tose pačiose vietose: pagrindiniai kirčiai yra ant skiemens „cel-“ ir žodžio „sing“, antriniai kirčiai yra ant refleksinių įvardžių „-self“ ir „-self“ (Gates Winslow, 1998):

WW:

I celebrate myself, and sing myself, U/ | U/ | U/ | U/ | U/

¹⁹ Penkiapėdis jambas – iš 5 dviskiemenių pėdų sudaryta vieno nekirčiuoto (U) ir vieno kirčiuoto (/) skiemens metrinė eilutė, būdinga tiek tradicinei anglų, tiek lietuvių poezijai: U/ | U/ | U/ | U/ | U/.

Abu vertėjai savo vertimuose išlaikė jambinę eilutę. AM eilutė kiek ilgesnė nei WW (8 jambai). AM savo vertime sudėjo kirčius ant skiemenų „gar-“ ir „dai-“ (atitinkančių skiemenų „cel-“ ir žodžio „sing“ semantinę prasmę lietuvių kalboje), bet skiemenys „sa-“ ir „sa-“ („-self“ ir „-self“) atsiduria nekirčiuotų skiemenų vietose:

AM:

Aš garbinu patį save ir dainuoju apie save, U/ | U/ | U/ | U/ | U/ | U/ | U/ | U/

MB eilutė beveik tokio pat ilgumo kaip ir WW (5 jambai ir vienas nekirčiuotas skiemuo). Tai irgi yra jambinis pentametas. MB sudėjo pagrindinį kirtį tik ant skiemens „-aukš-“ (turinčio skiemens „cel-“ semantinę prasmę), o skiemenys „dai-“, „sa-“ ir „sa-“ atsiduria nekirčiuotų skiemenų vietose:

MB:

Save išaukštinu, save dainuoju, U/ | U/ | U/ | U/ | U

Antroji WW poemos eilutė panašesnė į prozą, joje derinami jambas (U/), anapestas (UU/) ir trochėjas (/U). Šioje eilutėje yra dvi žodžių grupės su kirčiais ant 1 ir 2 skiemenų, su pagrindiniais kirčiais ant įvardžių „I“ ir „you²⁰“ ir antriniu ant skiemenų „-sume“ ir „-sume“ (ibid.):

WW:

And what I assume you shall assume, UU/ | U/ | U/ | U/

AM šios eilutės ritmiką perteikinėjo WW ypač būdingu anapestu ir jambu. AM vertime ant įvardžių „aš“ ir „jūs“ krenta antriniais kirčiais (AM tokią žodžių tvarką greičiausiai pasirinko norėdamas iš dalies perteikti originalo pakartojimą „assume“ – „jūs“):

AM:

Ir ką vertinu aš, privalote vertinti jūs, UU/ | UU/ | U/ | UU/ | UU/

²⁰ Šioje ištraukoje abu vertėjai pasirinko versti antrojo asmens įvardį „you“ daugiskaitos antru asmeniu „jūs“, o ne vienaskaitos „tu“. WW „you“ apima ir atskirą žmogų, ir visus žmones kartu, todėl vertėjai turėjo apsispręsti, kurį įvardį pasirinkti kiekvienu konkrečiu atveju, kai šis įvardis paminimas poemoje (Forsythe, 2016). Beje, poema prasideda įvardžiu „I“, o baigiama įvardžiu „you“ („I stop somewhere waiting for you“) – AM vertė „tavęs“ („Kur nors aš sustoju ir laikiu tavęs“), o MB – „jūsų“ („Kur nors sustojęs jūsų laikiu“).

MB tai darė kiek laisviau – šalia jambo ir anapesto atsirado spondėjas (//). MB išlaikė pagrindinius kirčius ant tą pačią semantinę prasmę turinčių skiemenų kaip ir WW: „aš“ ir „jūs“:

MB:

Ir ką aš priimu, ir jūs priimsite, U/ | L/ | UU/ | U/ | U/

Trečioje eilutėje yra septyni kirčiai: keturi prieš pauzę viduryje, trys po jos. Ritmingas kirčiavimas ir vėl sustiprinamas pakartojant sintaksinius vienetus, šikart skiemenis „-long-“, „me“, „-long-“, „you“ (ibid.):

WW:

For every atom belonging to me as good belongs to you. U/ | U/ | UU/ | UU/ | U/ | U/ | U/

Ir AM, ir MB šios eilutės vertimuose sudėjo kirčius ant skiemenų „man“, „-klau-“, „-klau-“, „jums“ (atitinkančių skiemenų „-long-“, „me“, „-long-“, „you“ semantinę prasmę lietuvių kalboje), tik MB, palyginti su WW, sukeitė pirminius ir antrinius kirčius vietomis:

AM:

Nes kiekvienas atomas, priklausantis man, lygiai priklauso ir jums.

UU/ | UU/ | UU/ | UU/ | U/ | U/ | UU/

MB:

Nes atomas, man priklausąs kiekvienas, taip pat ir jums priklauso.

UU/ | UU/ | U/ | UU/ | U/ | U/ | UU/

AM šią eilutę vertė pažodžiui: „Nes kiekvienas atomas, priklausantis man, lygiai priklauso ir jums“, o MB panaudojo inversiją „Nes atomas, man priklausąs kiekvienas, taip pat ir jums priklauso“, taip paryškindamas ritmiškumą. Šios eilutės MB vertime, taip pat kaip ir WW originale, derinami anapestas ir jambas, o AM vertime – anapestas, trochėjas ir jambas.

Palyginus poemos „Daina apie save“ 1-ojo fragmento trijų eilučių WW originalo ritmą ir jo perteikimą abiejuose vertimuose, galima teigti, kad AM seka savo laikmečio literatūrinėmis tradicijomis („griežtesnė“ eilutė, daugiau jambų nei MB, laikosi originalo – naudoja ypač daug WW būdingų anapestų), t. y. skiria didelį dėmesį formai. MB savo vertime ritmą perteikia kiek laisviau (įvairesnė eilutė, ne taip stipriai laikosi originalo – kai kuriose eilutės vietose atsiranda įvairesnių pėdų, pavyzdžiui, spondėjas).

Poemos „Daina apie save“ 1-ojo fragmento sąskambiai

Pateiktame pavyzdyje WW pasitelkia anaforą – penkis kartus eilutės pradžioje kartoja įvardį „I“ (apibraukta). Šis įvardis taip pat kartojamas antros ir dvyliktos eilutės viduryje – pakartojimai padeda kurti eilių ritmą:

I celebrate myself, and sing myself,
And what I assume you shall assume,
For every atom belonging to me as good belongs to you.

I loafe and invite my soul,
I lean and loafe at my ease observing a spear of summer grass.

My tongue, every atom of my blood, form'd from this soil, this air,
Born here of parents born here from parents the same, and their parents the same,
I now thirty-seven years old in perfect health begin,
Hoping to cease not till death.

Creeds and schools in abeyance,
Retiring back a while sufficed at what they are, but never forgotten,
I harbor for good or bad, I permit to speak at every hazard,
Nature without check with original energy.

Palyginus originalo tekstą ir abu vertimus matyti, kad abu vertėjai šią WW anaforą išlaikė tose pačiose vietose; AM savo vertime anaforą („aš“) perteikė keturis kartus (šis praradimas kompensuotas pakartojimais „jūs“ – „jums“), taip pat įvardis „aš“ du kartus pakartotas antros ir tryliktos eilučių viduryje:

AM:

Aš garbinu patį save ir dainuoju apie save,
Ir ką vertinu aš privalote vertinti (ūs)
Nes kiekvienas atomas, priklausantis man, lygiai priklauso ir (jums).

Aš bastausi bet kur ir šaukiu savo sielą,
Nerūpestingai bastausi, stebiu pasilenkęs vasarinį žolės stiebelį.

Mano liežuvis, kiekvienas mano kraujo atomas, yra sudarytas iš šios dirvos ir oro,
Gimiau čia iš tėvų, gimusių čia iš tokių pačių jų tėvų,
Aš dabar trisdešimt septynerių metų, visiškai sveikas, pradedu dainą,
Tikėdamasis jos nenutraukti lig mirčiai.

Tikėjimas, mokslas tegu sau palaukia
Tegu kiek į šalį nueina – jie geri savo vietoj, ir niekada nebus pamiršti,
Aš talpinu savyje gera ar bloga ir, nieko nebudams,
Gamtai aš leidžiu kalbėti be kliūčių josios pačios jėga pirmine.

Tuo tarpu MB šį sąskambį pakartojo du kartus ir vieną kartą pakartojo įvardį „aš“. Praradimus kompensavo suformuodamas ritmą padedančius kurti pakartojimus: „save-save“ bei „ir-ir“:

MB:

Save išaukštinu, save dainuoju,
Ir ką aš priimu, ir jūs priimsite,
Nes atomas, man priklausančias kiekvienas, taip pat ir jums priklauso.

Aš dykinėju savo sielą kviesdamas,
Pasilenkiu ir dykinėju laisvas, stebėdamas žolės stiebelį.

Mano liežuvis, kiekvienas kraujo atomas – sudaryti iš šios dirvos, šio oro,
Gimiau čia iš tėvų, gimusių čia iš savo tėvų, o šie iš savųjų,
Ir dabar, trisdešimt septynerių, puikios sveikatos, štai pradėdu,

Tikėdamasis nenutilti iki pat mirties.

Mokyklos ir tikėjimai atšaukiami,
Lai atsitraukia laikinai, geri jie tuo, ką daro, ir niekad bus nepamiršti.
Aš priglobiu gėrį ir blogį ir leidžiu, kad ir kas nutiktų, kalbėti
Gamtai visa jos pirmykšte galia neribota.

Galima teigti, kad ir AM, ir MB versdami WW anaforas taikė „plačiojo“ kompensavimo (Klaudy, 2008) strategiją: praradimai tam tikroje eilėraščio eilutėje buvo kompensuoti kitose to paties eilėraščio eilutėse.

Ketvirtoje pateiktos ištraukos eilutėje sutinkamas asonansas:

WW:

I loafe and invite my soul,

AM savo vertime beveik identišškai atkartojė šį WW vidinių balsių sąskambį:

AM:

Aš bastausi bet kur ir šaukiu savo sielą,

MB pasirinko kitą, „laisvesnį“, sąskambį:

MB:

Aš dykinėju savo sielą kviesdamas.

AM savo vertimo ketvirtoje ir penktoje eilutėse atkartoja asonansus griežtai laikydamasis originalo (Tiesa, asonansai „lean-ease-spear“ nėra atkartojami nei AM, nei MB vertime).

WW:

I loafe and invite my soul,

I lean and loafe at my ease observing a spear of summer grass.

AM:

Aš bastausi bet kur ir šaukiu savo sielą,

Nerūpestingai bastausi, stebiu pasilenkęs vasarinį žolės stiebelį.

AM, stengėsi kuo tiksliau perteikti originalų eilutės skambesį (asonansą), o MB tiksliau vertė žodžius:

MB:

Aš dykinėju savo sielą kviesdamas,

Pasilenkiu ir dykinėju laisvas, stebėdamas žolės stiebelį.

(*to loaf* – tingiai leisti laiką²¹, todėl „dykinėju“ yra tikslesnis vertimas), vėliau kompensuodamas muzikalumą kuriančių elementų praradimus asonansu (vidiniais ritmais) dešimtoje eilutėje „Lai atsitraukia laikinai“).

Dar vienas WW asonansas (šįkart penktoje eilutėje): „I lean and loafe at my ease“. Nei AM, nei MB šio sąskambio savo vertime neišsaugojo, tačiau versdami perteikė toje pačioje eilutėje esančią aliteraciją „a spear of summer“:

WW:

I lean and loafe at my ease observing a spear of summer grass.

AM pirmąją aliteraciją („lean and loafe“) perteikė ketvirtoje eilutėje kita aliteracija („bastausi bet kur“):

AM:

²¹ www.merriam-webster.com

Aš bastausi bet kur ir šaukiu savo sielą,

MB neišsaugojo šio muzikalumą kuriančio elemento toje pačioje eilutėje, tačiau kompensavo šį praradimą dešimtoje eilutėje aliteracija:

MB:

Lai atsitraukia laikinai, geri jie tuo, ką daro, ir niekad bus nepamiršti.

Kitą WW aliteraciją „a spear of summer grass“ abu vertėjai perteikė vienodai (garsu „st“):

AM:

Nerūpestingai bastausi, stebiu pasilenkęs vasarinį žolės stiebelį.

MB:

Pasilenkiu ir dykinėju laisvas, stebėdamas žolės stiebelį.

Galima teigti, kad ir AM, ir MB versdami WW sąskambius taikė „plačiojo“ kompensavimo (Klaudy, 2008) strategiją: praradimai tam tikroje eilėraščio eilutėje buvo kompensuoti gretimose arba tolimesnėse to paties eilėraščio eilutėse.

Poemos „Daina apie save“ 6-ojo fragmento ritmas

Poemos „Daina apie save“ 6-ajame fragmente nesama pastovios ritminės sekos. Tai galima pastebėti jau pirmoje ištraukos WW eilutėje, kurios ritminį piešinį galima užrašyti bent keliais skirtingais būdais, pavyzdžiui:

WW:

A child said What is the grass? fetching it to me with full hands;

UU/ | /U | /U | UU/ | U/ | UU/

Arba:

WW:

A child said What is the grass? fetching it to me with full hands;

U/ | U/ | U/ | /UU | /U | /U | /

WW verlibro eilėdara parašytuose eilėraščiuose nesant pastovios ritminės sekos tampa labai sunku pasakyti, ar vertėjams pavyko perteikti originalo ritmą (greičiausiai buvo verčiama į jį neatsižvelgiant).

Poemos „Daina apie save“ 6-ojo fragmento sąskambiai

Poemos „Daina apie save“ 6-ajame fragmente WW tris kartus panaudoja anaforą „Or“ (kartojama ketvirtoje, septintoje ir aštuntoje eilutėse), taip pat šioje ištraukoje randama nemažai pakartojimų (devintoje, dešimtoje, vienuoliktoje eilutėse):

WW:

A child said What is the grass? fetching it to me with full hands;
How could I answer the child? I do not know what it is any more than he.
I guess it must be the flag of my disposition, out of hopeful green stuff woven.
Or I guess it is the handkerchief of the Lord,
A scented gift and remembrancer designedly dropt,
Bearing the owner's name someway in the corners, that we may see and remark, and say Whose?
Or I guess the grass is itself a child, the produced babe of the vegetation.
Or I guess it is a uniform hieroglyphic,
And it means, Sprouting alike in broad zones and narrow zones,
Growing among black folks as among white,
Kanuck, Tuckahoe, Congressman, Cuff, I give them the same, I receive them the same.
And now it seems to me the beautiful uncut hair of graves.

AM šią anaforą perteikė du kartus trečioje ir ketvirtoje eilutėse („aš“), o pakartojimus perteikė septintoje ir dešimtoje eilutėse:

AM:

Vaikutis paklausė: *Kas yra žolė?* atnešęs man jos pilną saują;
Ką atsakyti vaikučiui galėjau? Kas ji yra, aš žinau užu jį ne daugiau.
Aš spėliuju, gal tai mano nuotaikos vėliava, išausta iš žalios, viltį reiškiančios, medžiagos.
Aš spėliuju, gal tai dievo paties nosinaitė,
Kvepianti, tyčia čionai pamesta, atminimui mums dovanų.
Jos savininko vardas išsiūtas kamputyje, kad galėtume mes pastebėti ir klausti: *Kieno?*
Gal būt, ir pati žolė yra tas vaikutis, augalijos augintas mažylis.
Ar, gal būt, tai yra ieroglifas, amžinai vis tas pats,
Kuris reiškia: „Augu visur, kur platu arba siaura, – vis tiek tarp juodaodžių ir baltaodžių,
Turčių ir skurdžių; kongresmeną ir negra vienodai aš maitinu, vienodai paskui juos ir priimu.“
Ir dabar man žolė atrodo kaip gražūs, nenukirpti kapų plaukai.

KP anaforas perteikė daugiau kartų nei WW ar AM – penkis kartus ketvirtoje, šeštoje, septintoje, aštuntoje ir dvyliktoje eilutėse („O“), o pakartojimus devintoje, dešimtoje ir vienuoliktoje eilutėse:

KP:

Paklausė vaikas *Kas yra žolė?* Man duodamas jos pilnas saujas.

Kaip atsakyt tam vaikui? Žinau tiek pat, kiek jis.

Manau, tai mano būdo vėliava, iš viltį teikiančios žalios nuausta.

○gal, sakau, tai Dievo nosinaitė,

Kvapni dovana atminimui, numesta tyčia,

○savininko vardas neaiškiai užrašytas kampuose, kad mes jį pamatytume ir pastebėję klausume: *Kieno?*

○gal, sakau, žolė pati – tik kūdikis, tik vaikas, vegetacijos pagimdytas.

○gal, sakau, nekintantis hieroglifas,

Kurio prasmė – (ten) tarpti, (kur) platu, ir (ten) (kur) ankšta,

Augti (tarp) juodaodžių ir (tarp) baltųjų,

Kanukai ir tukegai, kongresmenai ir vergai, aš (visus) juos vienodai priimu ir (visiems) jiems tą patį duodu.

○dabar ji man atrodo kaip puikūs nekirpti kapų plaukai.

Dešimtoje eilutėse esančius WW asonansus AM perteikė devintoje eilutėje asonansais, o KP jų neperteikė:

WW:

Growing among black folks as among white,

AM:

Kuris reiškia: „Augu visur, kur platu arba siaura, – vis tiek tarp juodaodžių ir baltaodžių,

Penktoje eilutėje esančią WW aliteraciją „designedly dropt“ AM perteikė aliteracija („čė“):
(„tyčia čionai“):

WW:

A scented gift and remembrancer designedly dropt,

AM:

Kvepianti, tyčia čionai pamesta, atminimui mums dovanų.

KP jos neperteikė, bet kompensavo minėtą aliteraciją dvyliktoje eilutėje konsonansu (viena iš aliteracijos formų) „nekirpti kapų plaukai“:

KP:

O dabar ji man atrodo kaip puikūs nekirpti kapų plaukai.

Vienuoliktoje eilutėje sutinkamos WW aliteracijos ir konsonansai „Kanuck, Tuckahoe, Congressman, Cuff“:

WW:

Kanuck, Tuckahoe, Congressman, Cuff, I give them the same, I receive them the same.

AM šių sąskambių neperteikė, bet praradimus iš dalies kompensavo dvyliktoje eilutėje konsonansu: „nenukirpti kapų plaukai“:

AM:

Ir dabar man žolė atrodo kaip gražūs, nenukirpti kapų plaukai.

O KP anksčiau minėtą sąskambį perteikė:

KP:

Kanuckai ir tukegai, kongresmenai ir vergai, aš visus juos vienodai priimu ir visiems jiems tą patį duodu.

Ir AM, ir KP perteikė WW anaforas ir pakartojimus (KP suformavo daugiausia anaforų). Abu vertėjai aliteracijas perteikė aliteracijomis, o jų praradimus kompensavo gretimose arba tolimesnėse poemos eilutėse tais pačiais arba artimais sąskambiais (pavyzdžiui, aliteracijas perteikė konsonansais). AM perteikė šioje ištraukoje esančius asonansus, o KP to nepadarė. KP, taip pat kaip AM ir MB, taikė „plačiojo“ kompensavimo (Klaudy, 2008) strategiją.

Eilėraščio „Out of the Cradle Endlessly Rocking“ ritmas

Pirmojoje eilėraščio „Out of the Cradle Endlessly Rocking“ eilutėje sutinkamas ritminis piešinys susideda iš vieno trochėjo (/U), dviejų jambų, anapesto ir vieno nekiričiuoto skiemens:

WW:

Out of the cradle endlessly rocking, /U | U/ | U/ | UU/ | U

Ši eilutė gali būti perskaityta ir kitaip (kaip susidedanti iš dviejų daktilių (/UU) ir dviejų trochėjų):

WW:

Out of the cradle endlessly rocking, /UU | /U | /UU | /U

AM šios eilutės ritmą perteikė dviem trochėjais ir dviem daktiliais (eilutė taip pat kaip ir WW atveju pradedama trochėjumi):

AM:

Iš be perstojo supančio lopšio, /U | /UU | /U | /UU

O MB šią eilutę perteikė vienu jambu, dviem anapestais ir vienu trochėjumi (eilutė pradedama, skirtingai nuo WW ir AM, jambu):

MB:

Iš lopšio, per amžius sūpuojančio, U/ | UU/ | UU/ | /U

Nustatyti tikslų eilėraščio „Out of the Cradle Endlessly Rocking“ (kaip ir kitų WW verlibru eiliuotų eilėraščių) ritmą yra labai sunku ar net neįmanoma, nes jis neturi pastovios ritminės sekos.

Eilėraščio „Out of the Cradle Endlessly Rocking“ sąskambiai

Šioje ištraukoje sutinkamos dvi WW anaforos (tai keturis kartus kartojamas prielinksnis „out“ ir tris kartus pakartojamas prielinksnis „from“):

WW:

Out of the cradle endlessly rocking,
Out of the mocking-bird's throat, the musical shuttle,
Out of the Ninth-month midnight,
Over the sterile sands and the fields beyond, where the child leaving his bed wander'd alone,
bareheaded, barefoot,
Down from the shower'd halo,
Up from the mystic play of shadows twining and twisting as if they were alive,
Out from the patches of briers and blackberries,
From the memories of the bird that chanted to me,
From your memories sad brother, from the fitful risings and fallings I heard,
From that yellow half-moon late-risen and swollen as if with tears,

AM perteikė WW anaforas devynis kartus suformuodamas anaforas („iš“):

AM:

- Ⓢ be perstojo supančio lopšio,
- Ⓢ strazdo giesmininko gerklės, skambios nelyginant staklių šaudyklė,
- Ⓢ Devintojo mėnesio pačio vidurnakčio,
Per nevaisingąjį smėlį, tolimuose laukuose, kur vaikas, palikęs savo lovele, vienas klajojo vienplaukis ir basas;
- Ⓢ po šviesos išsiliejusio ratilo,
- Ⓢ po paslaptingo žaidimo šešėlių, kurie švaistosi, pinasi, tartum jie būtų gyvi,
- Ⓢ erškėtrožių ir juodųjų serbentų krūmokščių,
- Ⓢ paukščio, kuris man dainavo atsiminimų,
- Ⓢ tavo, liūdnasis broli, atsiminimų, iš staiga besikeičiančių siūbtelejimų ir nusileidimų, kuriuos aš girdėjau,
- Ⓢ po geltono pusmėnulio, lėtai kylančio ir tarsi ašarojančio,

MB jas perteikė taip pat kaip ir AM (devynis kartus pakartodamas prielinksni „iš“):

MB:

- Ⓢ lopšio, per amžius sūpuojančio,
- Ⓢ strazdo gerklės giesmininko, muziką audžiančio,
- Ⓢ tamsaus Devinto mėnesio vidurnakčio,
Virš bergždzių smėlynų ir tolimų laukų, kur vaikas klaidžiojo guolį palikęs, vienišas, basas ir vienplaukis,
- Ⓢ viršaus, iš lietaus nuprausto spindesio,
- Ⓢ apačios, iš slėpiningo šešėlių žaismo, kurie vejas ir pinas lyg būtų gyvi,
- Ⓢ erškėčių ir serbentų sąžalynų,
- Ⓢ giedojusio man paukščio prisiminimų,
- Ⓢ tavo prisiminimų, mano sielvartingasis broli, iš kylančios ir besileidžiančios tavo giesmės,
- Ⓢ po vėlyvo gelsvo pusmėnulio, ašarom paburkusio,

Eilėraščio „Out of the Cradle Endlessly Rocking“ nagrinėjamos ištraukos ketvirtoje eilutėje esama aliteracijos:

WW:

Over the sterile sands and the fields beyond, where the child leaving his bed wander'd alone, bareheaded, barefoot,

MB šios aliteracijos neperteikė, o AM ją perteikė konsonansu:

AM:

Per nevaisingąjį smėlį, tolimuose laukuose, kur vaikas, palikęs savo lovele, vienas klajojo vienplaukis ir basas;

Devintos eilutės antroje dalyje randama aliteracija:

WW:

From your memories sad brother, from the fitful risings and fallings I heard,

AM šiuos sąskambius toje pačioje, antroje, sakinio dalyje iš dalies perteikė aliteracijomis bei konsonansais, o aliteracijos praradimus kompensavo toje pačioje eilutėje pridėdamas asonansą „liūdnasis-siūbtelėjimų“:

AM:

Iš tavo, liūdnasis broli, atsiminimų, iš staiga besikeičiančių siūbtelėjimų ir nušileidimų, kuriuos aš girdėjau,

MB versdamas neperteikė minėtos aliteracijos, bet atkartoją konsonansus toje pačioje sakinio dalyje:

MB:

Iš tavo prisiminimų, mano sielvartingasis broli, iš kylančios ir besileidžiančios tavo giesmės,

O aliteracijos praradimą kompensavo šeštoje ir dešimtoje eilutėse asonansais:

MB:

**Iš apačios, iš slėpiningo šešėlių žaismo, kurie vejas ir pinas lyg būtų gyvi,
[...]
Iš po vėlyvo gelsvo pūsmėnūlio, ašarom paburkusio,**

Abu vertėjai perteikdami eilėraščio „Out of the Cradle Endlessly Rocking“ sąskambius suformavo daugiau anaforų nei WW, WW aliteracijas perteikė aliteracijomis ir / arba konsonansais gretimose arba tolimesnėse eilėraščio eilutėse. Taip pat kai kurie aliteracijos praradimai abiejų vertėjų buvo kompensuoti asonansais.

Eilėraščio „When Lilacs Last in the Dooryard Bloom’d“ ritmas

Paskutinės, devintosios, ištraukos eilutės ritmo piešinys susideda iš vieno trochėjo, vieno anapesto ir keturių jambų (eilutės pabaiga tvirta, jambinė):

WW:

There in the fragrant pines and the cedars dusk and dim. /U | U/ | U/ | UU/ | U/ | U/

AM savo vertime neišlaikė tvirtos jambinės pabaigos (atsiranda vienas nekirčiuotas skiemuo):

AM:

Tenai, kur kvepiančios pušys, kur kedrai dulsvi, ūkanoti. /U | U/ | UU/ | UU/ | U/ | U/ | U

MB taip pat jo neišlaikė:

MB:

Tenai, kur kvapnios pušys ir ūksmingi tamsūs kedrai. /U | U/ | U/ | U/ | /U | /U | /U | /U

Nustatyti tikslų eilėraščio „When Lilacs Last in the Dooryard Bloom’d“ ritmą yra labai sunku ar net neįmanoma, nes jis neturi pastovios ritminės sekos. Vis dėlto galima teigti tai, kad nei vienam iš lietuvių vertėjų nepavyko perteikti žymiosios tvirtai kirčiuotos paskutinės eilutės pabaigos.

Eilėraščio „When Lilacs Last in the Dooryard Bloom’d“ sąskambiai

Eilėraščio „When Lilacs Last in the Dooryard Bloom’d“ nagrinėjamos ištraukos ketvirtoje ir penktoje eilutėse WW du kartus pakartoja anaforas „with“ ir tris kartus jungtuką „for“ šeštoje ir septintoje eilutėse:

WW:

Yet each to keep and all, retrievments out of the night,

The song, the wondrous chant of the gray-brown bird,

And the tallying chant, the echo arous’d in my soul,

With the lustrous and drooping star with the countenance full of woe,

With the holders holding my hand nearing the call of the bird,

Comrades mine and I in the midst, and their memory ever to keep, for the dead I loved so well,

For the sweetest, wisest soul of all my days and lands – and this for his dear sake,

Lilac and star and bird twined with the chant of my soul,

There in the fragrant pines and the cedars dusk and dim.

AM šias anaforas perteikė anafora „ir“ trečioje, ketvirtoje ir penktoje eilutėse. WW pakartojimus AM perteikė pakartojimais „vardan-wardan“:

AM:

Tačiau saugosiu aš kiekvieną paguodą, mano tą naktį patirtą,
Stebuklingąją dainą, pilkai rusvojo paukščio man padainuotą,
Ir tą dainą, kurią vienam balsan, kaip aidas atliepdama, mano siela dainavo,
Ir švytinčią, svyrančią žvaigždę su išraiška veido skausminga,
Ir tuos, kurie laikė už rankos mane, kai prie šauksmo to paukščio artėjom, –
Savo draugus, o save vidury – aš juos visados atminty išlaikysiu (vardan) mirusio to, kurį taip labai
aš mylėjau,
Tai sielai, išmintingiausiai, kilniausiai iš visų mano dienų ir žinomųjų šalių, – (vardan) jo, mano
brangiausio,
Alyva, ir žvaigždė, ir tas paukštis susiliejo su sielos manosios daina
Tenai, kur kvepiančios pušys, kur kedrai dulsvi, ūkanoti.

MB perteikė šias anaforas taip pat, kaip ir AM (jungtuku „ir“), o pakartojimus perteikė pakartojimais „dėl“ (taip pat kaip ir WW tris kartus):

MB:

Bet visgi išsaugau, pasilieku kiekvieną dalyką, šią naktį patirtą,
Giesmę, stebuklingą dainą pilkšvai rusvo paukštuko,
Ir pritariančią dainą, ir aidą, mano sieloj atsiliepusį,
Ir žėrinčią, svyrančią žvaigždę sielvartingu veidu,
Ir tuos, kurie laikydami mane už rankų žengė paukščio giesmės pasitikti,
Mano bičiuliai ir aš tarp jų – prisiminimą apie juos išsaugosiu, (dėl) mirusiojo, kurį taip mylėjau,
(Dėl) išmintingiausios ir kilniausios visų dienų manųjų, visų kraštų, lankytų sielos, – (dėl) jo, mano
širdžiai brangaus,
Alyva ir žvaigždė, ir paukštis į mano dvasios giesmę įpinti,
Tenai, kur kvapnios pušys ir ūksmingi tamsūs kedrai.

WW aliteraciją ir konsonansą „*sweetest wisest soul*“, esančius septintoje eilutėje, AM perteikė aštuntoje eilutėje keturiomis aliteracijomis ir trimis konsonansais „susiliejo su sielos“:

WW:

For the sweetest, wisest soul of all my days and lands – and this for his dear sake,

AM:

Alyva, ir žvaigždė, ir tas paukštis susiliejo su sielos manosios daina

O MB šios aliteracijos neperteikė, bet kompensavo praradimą asonansais „visų-dienų-manųju-visų-kraščių-lankyčių“:

MB:

Dėl išmintingiausios ir kilniausios visų dienų manųju, visų kraštų, lankyčių sielos, – dėl jo, mano širdžiai brangaus,

Devintos WW eilutės antroje dalyje randamas konsonansas su aliteracija: „the cedars dusk and dim“:

WW:

There in the fragrant pines and the cedars dusk and dim.

AM perteikia šiuos sąskambius, pakartodamas garsą „ka“ tris kartus ir taip pat sukurdamas aliteraciją bei konsonansą: „kur kedrai dulsvi, ūkanoti“:

AM:

Tenai, kur kvėpiančios pušys, kur kedrai dulsvi, ūkanoti.

O MB savo vertime perteikia WW aliteraciją konsonansu, t. y. du kartus pakartodamas garsą „ka“: „ūksmingi tamsūs kedrai“, o aliteracijos praradimą kompensuoja asonansu „ūksmingi-tamsūs“:

MB:

Tenai, kur kvapnios pušys ir ūksmingi tamsūs kedrai.

Abu vertėjai, perteikdami eilėraščio „When Lilacs Last in the Dooryard Bloom’d“ sąskambius, perteikė maždaug tiek pat WW anaforų ir pakartojimų, aliteracijas ir konsonansus perteikė aliteracijomis ir konsonansais, o atsiradusius praradimus kompensavo asonansais tose pačiose arba gretimose eilėraščio eilutėse.

Eilėraščio „Crossing Brooklyn Ferry“ sąskambiai

Eilėraščio „Crossing Brooklyn Bridge“ ištraukos šeštoje ir septintoje eilutėse sutinkama WW anafora „I“; antroje, trečioje, dvyliktoje, tryliktoje ir dvidešimtoje kita anafora – „the“; dešimtoje, keturioliktoje ir penkioliktoje eilutėse dar viena anafora – „was“. Taip pat dažnai kartojami veiksmažodžiai su galūne „-ing“:

WW:

It is not upon you alone the dark patches fall,
The dark threw its patches down upon me also,
The best I had done seem'd to me blank and suspicious,
My great thoughts as I supposed them, were they not in reality meagre?
Nor is it you alone who know what it is to be evil,
I am he who knew what it was to be evil,
I too knitted the old knot of contrariety,
Blabb'd, blush'd, resented, lied, stole, grudg'd,
Had guile, anger, lust, hot wishes I dared not speak,
Was wayward, vain, greedy, shallow, sly, cowardly, malignant,
The wolf, the snake, the hog, not wanting in me.
The cheating look, the frivolous word, the adulterous wish, not wanting,
Refusals, hates, postponements, meanness, laziness, none of these wanting,
Was one with the rest, the days and haps of the rest,
Was call'd by my nighest name by clear loud voices of young men as
they saw me approach or passing,
Felt their arms on my neck as I stood, or the negligent leaning of their flesh against me as I sat,
Saw many I loved in the street or ferry-boat or public assembly, yet never told them a word,
Lived the same life with the rest, the same old laughing, gnawing, sleeping,
Play'd the part that still looks back on the actor or actress,
The same old role, the role that is what we make it, as great as we like,
Or as small as we like, or both great and small.

Vertėjai šias anaforas perteikė vienodai – šeštoje ir septintoje eilutėse („aš“) bei devintoje, dešimtoje ir keturioliktoje eilutėse („buvau“), o veiksmažodžio galūnės „-ing“ pakartojimų neperteikė:

AM:

Ne ant jūsų vienu krinta tamsiosios dėmės,
Tamsa ir ant manęs mėtė dėmes,
Visa, ką geriausio buvau aš padaręs, atrodė tuščia ir abejotina,
Mano didžiosios mintys, kaip tada aš maniau, ar nebuvo tikrumoje menkutėlės?
Ne tu vienas žinai, kas yra būti blogam,
Aš esu tas, kurs žinojau, kas yra būti blogam,
Aš irgi mezgiojau tą senąjį prieštaravimų mazgą,
Plepėjau, raudonavau, skundžiausi, melavau, vogiau, pavydėjau.
Buvau apgaulus, piktas, goslus, karštuolis ir apie tai kalbėti nediršau,
Buvau užgaidus, tuščias, godus, smulkmenišką, klastingą, bailų, piktavalių,
Manyje netrūko ir vilko, gyvatės bei kiaulės,
Apgaulingo žvilgsnio, lengvabūdiško žodžio, neištikimybės jausmų man irgi netrūko,
Nesukalbavimo, neapykantos, atidėliojimo, menkystės, tinginystės – ir to manyje netrūko;
Buvau kartu su kitais, leidau dienas ir gyvenau su kitais,

Jaunuoliai mane šaukė garsiai vardu, pamatę prisiartinantį ar praeinantį,
Stovėdamas jutau jų rankas aplink savo kaklą ar laisvai jų palinkusius kūnus priešais mane, kai sėdėjau
Daugelį, kuriuos aš mylėjau, mačiau gatvėse, persikėlimo valtyse ar viešuose susirinkimuose, nors niekadoms jiems neištariau žodžio,
Gyvenau tokį gyvenimą, kaip ir kiti, taip pat juokiausi, krimtausi, miegojau,
Vaidinau rolę, kuri amžinai vaidinama bus,
Tą pačią senąją rolę, kokią mes patys paruošiame, tiek didelę, kokią panorim,
Ar mažą, kokią panorim, ar abi – ir mažą, ir didelę.

MB:

Ne tik ant jūsų krenta negandos ir tamsūs šešėliai,
Tamsa mesdavo šešėlį ir ant manęs,
Geriausia, ką sukūriau, man rodės abejotina ir tuščia,
O ir mintys, kurias laikiau didingom, argi jos nebuvo iš tikrųjų menkos ir lėkštos?
Ne jūs vieni žinote, kas yra būti blogam,
Aš taip pat blogi esu pažinęs,
Aš taip pat mezgiau senąjį prieštaravimų mazgą,
Raudau, kalbėjau niekus, nekenčiau, vogiau, melavau ir pavydėjau,
Buvau klastingas, piktas, ūmus ir geidulingas, gėda net pasakyti, kokių turėjau troškimų,
Buvau tuščiagarbis, užgaidus, gobšus ir lėkštas, bailus, pagiežos kupinas ir suktas,
Gyvatė, kiaulė ir vilkas many buvo nepageidaujami,
Nešvankios kalbos, apgaulingi žvilgsniai, svetimavimas – nepageidaujami,
Atsikalbinėjimas, neapykanta, tinginystė, pagieža ir atidėliojimai – taip pat nepageidaujami,
Buvau toks kaip kiti, gyvenau ir elgiausi kaip kiti,
Jaunuoliai šaukdavo mane vardu mieliausiu skardžiais aiškiais balsais, artėjantį ar einantį pro šalį pamatę,
Ir stovėdamas jaučiau jų rankas ant pečių, o man prisėdus jų kūnai nerūpestingai liedsdavosi manojo,
Mačiau daugelį, kuriuos pamilau gatvėje ar kelte, ar viešuose susibūrimuose, tik niekuomet jiems neištardavau nė žodžio,
Gyvenau, kaip gyvena kiti, juokiausi taip pat, krimtausi, miegojau,
Vaidinau savo vaidmenį, kaip aktoriams ir aktorėms dera,
Tą patį seną vaidmenį, kuris yra toks, kokį sukuriu, didingas ar menkas, toks, koks tik norime, arba ir didingas, ir menkas.

Aštuntoje eilutėje randama WW aliteracija „Blabb’ d blush’ d“, kita aliteracija – kartojimas „d“:

WW:

Blabb’ d, blush’ d, resented, lied, stole, grudg’ d,

AM jos neperteikė ir nekompensavo, o MB jos neperteikė, bet kompensavo šį praradimą konsonansu toje pačioje eilutėje „niekus, nekenčiau“, o kita aliteracija (garsas „d“) neatkartojamas:

MB:

Raudau, kalbėjau niekus, nekenčiau, vogiau, melavau ir pavydėjau,

Toje pačioje WW eilutėje esama ir asonanso:

WW:

Blabb'd, blush'd, resented, lied, stole, grudg'd,

Abu vertėjai šį asonansą perteikė panašiai: AM – „plepėjau-pavydėjau“, o MB – „kalbėjau-pavydėjau“:

AM:

Plepėjau, raudonavau, skundžiausi, melavau, vogiau, pavydėjau.

MB:

Raudau, kalbėjau niekus, nekenčiau, vogiau, melavau ir pavydėjau,

Kitą WW aliteraciją „Lived the same life“, esančią aštuonioliktoje eilutėje, AM perteikė aliteracija „Gyvenau tokį gyvenimą“, o MB – „Gyvenau kaip gyvena“:

WW:

Lived the same life with the rest, the same old laughing, gnawing, sleeping,

AM:

Gyvenau tokį gyvenimą, kaip ir kiti, taip pat juokiausi, krimtausi, miegojau,

MB:

Gyvenau, kaip gyvena kiti, juokiausi taip pat, krimtausi, miegojau,

Dar vieną WW aliteraciją „Play'd the part“, esančią dvidešimtoje eilutėje, AM perteikė aliteracija „Vaidinau rolę, kuri amžinai vaidinama bus“, o MB – „vaidinau savo vaidmenį“.

WW:

Play'd the part that still looks back on the actor or actress,

AM:

Vaidinau rolę, kuri amžinai vaidinama bus,

MB:

Vaidinau savo vaidmenį, kaip aktoriams ir aktorėms dera,

WW konsonansą „negligent leaning“, esantį šešioliktoje eilutėje, AM perteikė penkioliktoje eilutėje kitu konsonansu „valtyse ar viešuose“, o MB neperteikė, bet šį praradimą kompensavo toje pačioje, šešioliktoje, eilutėje suformuodamas asonansą „kūnai nerūpeštingai“:

WW:

Felt their arms on my neck as I stood, or the negligent leaning of their flesh against me as I sat,

AM:

Daugelį, kuriuos aš mylėjau, mačiau gatvėse, persikėlimo valtyse ar viešuose susirinkimuose, nors niekad jos neištariau žodžio,

MB:

Ir stovėdamas jaučiau jų rankas ant pečių, o man prisėdus jų kūnai nerūpeštingai liesdavosi manoje,

Versdami eilėraščio „Crossing Brooklyn Ferry“ sąskambius, abu vertėjai perteikė daugumą WW anaforų, aliteracijų ir asonansų perteikė atitinkamai aliteracijomis ir asonansais, o atsiradusius praradimus kompensavo asonansais ir konsonansais tose pačiose arba gretimose eilėraščio eilutėse, tačiau neperteikė veiksmažodžio su galūne „-ing“ ir vienos aliteracijų (garso „d“) pakartojimų. WW naudoja labai daug garsų pakartojimų, todėl vertėjams, bandant perteikti juos visus, iškyla didelių sunkumų.

Eilėraščio „I Hear America Singing“ sąskambiai

Eilėraštyje WW septynis kartus kartoja anaforą „the“, taip pat daug kartų kartoja žodį „singing“:

WW:

I hear America singing, the varied carols I hear,
Those of mechanics, each one singing his as it should be blithe and strong,
The carpenter singing his as he measures his plank or beam,
The mason singing his as he makes ready for work, or leaves off work,
The boatman singing what belongs to him in his boat, the deckhand singing on the steamboat
deck,
The shoemaker singing as he sits on his bench, the hatter singing as he stands,
The wood-cutter's song, the ploughboy's on his way in the morning, or at noon intermission or at
sundown,
The delicious singing of the mother, or of the young wife at work, or of the girl sewing or
washing,
Each singing what belongs to him or her and to none else,
The day what belongs to the day—at night the party of young fellows, robust, friendly,
Singing with open mouths their strong melodious songs.

AM šios anaforos neperteikė, bet perteikė pakartojimus, o KP vietoje pakartojimų suformavo anaforas antros, trečios, ketvirtos, penktos, šeštos eilučių pradžioje („dainuoja“), keletą pakartojimų ir papildomą aliteraciją pirmoje eilutėje („giesmių girdžiu“):

AM:

Aš girdžiu dainuojančią Ameriką, įvairias jos dainas aš girdžiu,
Dainas darbininkų, kurių kiekvienas dainuoja savąją – linksmą ir pilną gyvenimo džiaugsmo,
Girdžiu dainuojanti stalių, matuojanti rąstą ar lentą,
Mūrininką, dainuojanti prie darbo ar darbą pabaigus,
Valtininką, dainuojanti, kas jam patinka, jūreivį ant garlaivio denio dainuojanti,
Batsiuvį, dainuojanti, sėdint ant savo suolo, kepurininką prie savo stalo dainuojanti,
Girdžiu miško kirtėjo dainą, jauno artojo dainą vagoj iš ryto ar pietų metu besiilsint, ar prieš
saulėleidį,
Švelnutę motinos dainą, ar dainą prie darbo jaunos žmonos, ar mergaitės – skalbiančios,
siuvančios,
Kiekvienas dainuoja, kas jam arba jai pritinka, ir niekam kitam,
Dieną, kas dienai pritinka, o naktį – būrelis jaunuolių, stiprių, nuoširdžių,
Dainuoja sutartinai skambias melodingas dainas

KP:

Girdžiu – Amerika dainuoja, aš įvairių giesmių girdžiu:
Dainuoja štai mechanikai, savaip kiekvienas – su džiaugsmu ir smarkiai,
Dainuoja stalius, lentas matuodamas ir rąstus,
Dainuoja mūrininkas, rengdamasis darbui, taip pat – jį baigęs,
Dainuoja valtininkas valtyje, tas jam priklauso, dainuoja junga deny garlaivio,
Dainuoja batsiuovys sėdom ant suolo, dainuoja stačias skrybėlininkas,

Daina miškų kirtėjo, daina artojo, skambanti nuo labo ryto ar per atokvėpį pietų, ar saulei leidžiantis,
Švelni daina mamos, jaunutės plušančios žmonos, mergaitės, siuvančios ir plaunančios,
Kiekvienas jų dainuoja apie tai, kas sava jam ar jai – tik jiems vieniems priklauso,
Dienos daina priklauso dienai – o naktį susirinks jaunuoliai smarkūs ir sveiki,
Ir atsilošę trauks savas dainas – stiprias ir melodingas.

WW aliteraciją „singing as he sits“, esančią šeštoje eilutėje, AM perteikė aliteracija „sėdint ant savo suolelio“, o KP – „sėdom ant suolo“. Toje pačioje eilutėje esančią dar vieną WW aliteraciją „singing as he stands“ AM perteikė aliteracija „prie savo stalo dainuojantį“, o KP – „stačias skrybėlininkas“.

WW:

The shoemaker singing as he sits on his bench, the hatter singing as he stands,

AM:

Batsiuvį, dainuojantį sėdint ant savo suolelio, kepurininką prie savo stalo dainuojantį,

KP:

Dainuoja batsiuvys sėdom ant suolo, dainuoja stačias skrybėlininkas,

WW konsonansą „party-robust-friendly“, esančią dešimtoje eilutėje, AM perteikė taip pat konsonansu – „būrelis-stiprių-nuoširdžių“, o KP – aliteracija „susirinks-smarkūs-sveiki“

WW:

The day what belongs to the day—at night the party of young fellows, robust, friendly,

AM:

Dieną, kas dienai pritinka, o naktį – būrelis jaunuolių, stiprių, nuoširdžių,

KP:

Dienos daina priklauso dienai – o naktį susirinks jaunuoliai smarkūs ir sveiki,

Vienuoliktoje eilutėje esančią WW aliteraciją „singing-strong-songs“ AM perteikė aliteracija „Dainuoja startinai skambias“, o KP – aliteracija „savas dainas – stiprias ir melodingas“.

Asonanso „strong melodious songs“ AM neperteikė, o KP iš dalies perteikė („atsiloše-
melodingas“):

WW:

Singing with open mouths their **s**trong melodious **s**ongs.

AM:

Dainuoja **s**utartinai **s**kambias melodingas **d**ainas.

KP:

Ir atsiloše **t**rauks **s**avas **d**ainas – **s**tiprias ir melodingas.

KP perteikė eilėraščio „I Hear America Singing“ anaforas, o AM to nepadarė. Abu vertėjai WW aliteracijas ir konsonansus perteikė atitinkamai aliteracijomis ir konsonansais. KP iš dalies perteikė aptariamą ištrauką asonansus, o AM jų neperteikė.

5.2. Metras ir eilučių pabaigos rimavimas

Eilėraščio „O Captain! My Captain!“ metras

„O Captain! My Captain!“ – klasikinės formos eilėraštis, turintis eilučių pabaigos rimus ir aiškią metrinę sistemą. „Metrinio vertimo“ esmę sudaro originalo kalbos eilėraščio metrinės struktūros perkėlimas į vertimo kalbos eilėraščių (Bassnett, 2005). WW originale dominuoja jambinės eilutės (taip pat esama šiek tiek anapesto). Šią metrinę struktūrą visame eilėraštyje išsaugojo abu poetai. Tiek AM, tiek MB šiek tiek pakeitė paskutiniąją, aštuntąją, pirmosios ir trečiosios strofos WW eilutę (pirmas kirčiuotas skiemuo pakeistas į jambinę pėdą):

WW:

Fallen cold and dead / | u / | u /

[...]

Fallen cold and dead / | u / | u /

AM:

Kur miręs parkritai u / | u / | u /

[...]

Kur mūšy tu kritai u / | u / | u /

MB:

Parkritęs ir jau miręs guli u/|u/|u/|u/|u/

[...]

Mano kapitonas brangus u/|u/|u/|u/

Vis dėlto galima teigti, kad abu vertėjai, perteikdami eilėraščio „O Captain! My Captain“ metrą, taikė „metrinio vertimo“ strategiją.

Eilėraščio „O Captain! My Captain!“ eilučių pabaigos rimavimas

Eilėrašį sudaro trys strofos po aštuonias eilutes – keturias ilgas ir keturias trumpas. Kiekvienoje strofų rimuojasi pirma su antra, trečia su ketvirta, šešta su aštunta, nesirimuoja penkta ir septinta eilutės (rimavimo struktūra: AABBCDED)²²:

²² Taip pat kiekviena WW strofų baigiama žodžiu „dead“:

WW:

Fallen cold and dead.

[...]

You've fallen cold and dead.

[...]

Fallen cold and dead.

AM neišsaugojo šios eilėraščio eilučių pabaigos rimavimo ypatybės:

AM:

Kur miręs parkritai.

[...]

Tu šaltas mirtinai. x

[...]

Kur mūsų tu kritai.

Taip pat kaip ir MB:

MB:

Parkritęs ir jau miręs guli.

[...]

Parkritęs ant denio guli?

[...]

Mano kapitonas brangus. x

WW:

O Captain! my Captain! our fearful trip is done, (A)
The ship has weather'd every rack, the prize we sought is won, (A)
The port is near, the bells I hear, the people all exulting, (B)
While follow eyes the steady keel, the vessel grim and daring; (B)
But O heart! heart! heart! (C)
O the bleeding drops of red, (D)
Where on the deck my Captain lies, (E)
Fallen cold and dead. (D)

O Captain! my Captain! rise up and hear the bells; (A)
Rise up – for you the flag is flung – for you the bugle trills, (A)
For you bouquets and ribbon'd wreaths – for you the shores a-crowding, (B)
For you they call, the swaying mass, their eager faces turning; (B)
Here Captain! dear father! (C)
This arm beneath your head! (D)
It is some dream that on the deck, (E)²³
You've fallen cold and dead. (D)

My Captain does not answer, his lips are pale and still, (A)
My father does not feel my arm, he has no pulse nor will, (A)
The ship is anchor'd safe and sound, its voyage closed and done, (B)
From fearful trip the victor ship comes in with object won; (B)
Exult O shores, and ring O bells! (C)
But I with mournful tread, (D)
Walk the deck my Captain lies, (E)²⁴
Fallen cold and dead. (D)

Palyginus eilėrašcio „O Captain! My Captain!“ originalo ir abiejų vertimų iš lietuviškų „Žolės lapų“ rinktinių eilučių pabaigos rimus, galima teigti, kad AM vertė remdamasis „rimuoto vertimo“ strategija. Pasak S. Bassnett (2005), „rimuoto vertimo“ strategijos esmė – eilėrašcio originalo kalbos rimavimo struktūros perkėlimas į vertimo kalbą. AM rimavimo struktūra pirmoje ir antroje strofose atitinka WW rimavimą, o trečioje ji šiek tiek keičiasi (AABBCCDC):

AM:

O kapitone, jau šurpi kelionė užbaigta, (A)
Trofėjai paimti, audra baisioji iveikta, (A)
Girdžiu – varpai, arti krantai, žmonių išvystu spūstį, (B)
Sužiuė akys į tave, į laivą drąsų, rūstų. (B)
Bet širdie! Širdie! (C)

²³ Taip pat galėtų būti D (dalinis rimas)

²⁴ Taip pat galėtų būti D (dalinis rimas)

Štai kruvini lašai (D)
Ant denio, kur guli, (E)
Kur miręs parkritai. (D)

O mano kapitone, kelk, – tai tau varpų aidai, (A)
Trimitai gaudžia, vėliavos, išgąsdinti veidai, (A)
Vainikai tau ir kaspinai, tau gėlės, minios šaukia, (B)
Neramūs žvilgsniai atkreipti, – tavęs visi jie laukia. (B)
Tu savo galvą lenk (C)
Ant rankos man švelniai, – (D)
Juk tai tik sapnas, kad guli (E)
Tu šaltas mirtinai. (D)

Bet kapitonas nepabus iš snaudulio šurpauš, (A)
Širdis sustingus jo, manos jis rankos nebejaus, (A)
Laimingai uostas pasiektas, sugrižta į namus, – (B)
Pavojuos lobį paveržė šis laivas įstabus. (B)
Gauskite krante varpai! (C)
Tik aš žengiu liūdnai, (C)
O kapitone, tuo deniu, (D)
Kur mūšy tu kritai. (C)

MB vertė kiek mažiau remdamasis „rimuoto vertimo“ strategija. Jis pakeitė rimavimo struktūrą pirmoje ir trečioje strofoje (WW rimavimo struktūra identiška tik antroje strofoje). MB vertime pirmoje strofoje rimuojasi pirma su trečia, antra su ketvirta, šešta su septinta, nesirimuoja penkta ir aštunta eilutės (ABABCDDE), o trečioje strofoje – trečia su ketvirta, penkta su šešta ir su septinta, nesirimuoja pirma, antra ir aštunta eilutės (ABCCDDDE):

MB:

Kapitone! Mano kapitone! Jau baigta šiurpioji kelionė, (A)
Ištverė laivas audras ir triumai nuo grobio lūžta, (B)
Jau uostas greit, jau girdėti varpai, jau džiūgauja žmonės, (A)
Jų akys stebi tvirtą korpusą, laivą didingą ir rūstų; (B)
Bet o širdie! širdie! (C)
O lašai kraujo raudono, (D)
Ant denio mano kapitonas, (D)
Parkritęs ir jau miręs guli. (E)

Kapitone, mano kapitone! Pabusk, išgirski varpus; (A)
Pabusk – tau plazda vėliavos, tau pučia ragus, (A)
Tau puokštės, vainikai – tavęs juk laukia žmonės ant kranto, (B)
Tave jie kviečia, marguoja minia, tik tavo veido neranda; (B)²⁵

²⁵ Dalinis rimas

Ateiki, kapitone! tėve brangus! (C)
Po galva mano ranka jauti! (D)
Tai sapnas – kad miręs, bežadis (E)
Parkritęs ant denio guli? (D)

Bet kapitonas neatsako, jo blyškios lūpos tyli, (A)
Nejaučia tėvas mano rankos, ir pulso nebėra, (B)
Jau laivas saugiai atplaukė, jau žygiai jo baigti, (C)
Šiurpi kelionė, bet laivas grįžo, tikslai pasiecti; (C)
Vai džiūgaukit, krantai, vai skambinkit, varpai! (D)
Tik aš žengiu liūdnai (D)
Ant denio, kur užmigo amžinai (D)
Mano kapitonas brangus. (E)

AM tiksliai perteikė šio eilėraščio eilučių pabaigos rimavimo struktūrą. Galima teigti, kad jis vertė taikydamas A. Lefevėre'o „rimuoto vertimo“ strategiją (Bassnett, 2005). MB vertė ją taikydamas kiek mažiau.

Išanalizavus ir palyginus pasirinktus septynis abiejose lietuviškose „Žolės lapų“ rinktinėse pasikartojančių eilėraščių su trijų vertėjų (A. Miškinio, M. Buroko ir K. Pociaus) vertimais, galima teigti, kad versdamas W. Whitmaną A. Miškinis beveik visus formalius poeto poezijos aspektus: sąskambius, ritmą ir rimus stengėsi perteikti itin tiksliai, o M. Burokas ir K. Pocius juos perteikė kiek laisviau interpretuodami (pavyzdžiui, abiejuose nagrinėtuose vertimuose K. Pocius suformavo itin daugiau anaforų). W. Whitmano aliteracijas visi vertėjai perteikinėjo aliteracijomis, o vertimo metu atsiradusius praradimus kompensavo konsonansais ir asonansais tose pačiose arba gretimose eilėraščių eilutėse, todėl galima teigti, kad visi vertėjai, perteikdami W. Whitmano eilėraščių aliteracijas, naudojo „placiojo“ kompensavimo strategiją (Klaudy, 2008). Perteikdami W. Whitmano asonansus visi vertėjai suformavo kitus asonansus arba kompensavo (Klaudy, 2008) praradimus suformuodami aliteracijas ir / arba konsonansus tose pačiose arba gretimose eilutėse.

Vakarų vertimo mokyklos atstovai linkę sutelkti dėmesį į labai tikslų turinio (žodžių reikšmės) išsaugojimą (Nabokov, 1955), todėl jų vertimuose tikėtini formos praradimai, o Rytų – į visų kūrinio formos aspektų perteikimą, dėl to jų vertimuose galimi turinio pakitimai (Venclova, 1981). Šiame darbe nagrinėti tik W. Whitmano eilėraščių formos aspektai, bet ne jų turinys, todėl išvados yra tik dalinės. A. Miškinis stengėsi itin tiksliai perteikti originalo formos aspektus

(W. Whitmano eilėraščių atveju – tai ritmas, rimai, sąskambiai), todėl jo vertimus (labiausiai iš trijų nagrinėtų vertėjų vertimų) iš dalies galima priskirti Rytų vertimo mokyklai. M. Buroko vertimai (kai kuriais atvejais išlaikė mažiau originalo formos aspektų, lanksčiau juos interpretavo) taip pat iš dalies priskirtini Rytų vertimo mokyklai, bet šiek tiek mažiau nei A. Miškinio. K. Pociaus vertimai iš dalies priskirtini Vakarų vertimo mokyklai (laisviausiai interpretavo originalo formos aspektus).

IŠVADOS

1. W. Whitmano verlibru eiliuotų eilėraščių metras netolygus, visai neturi arba neturi aiškios metrinės struktūros (pastovios ritminės sekos), todėl tampa ypač sunku nustatyti, koks yra kiekvieno eilėraščio ritminis piešinys. Vis dėlto pateikta analizė parodė, kad A. Miškinis seka savo laikmečio literatūrinėmis tradicijomis („griežtesnė“ eilutė, naudoja daugiau jambų nei M. Burokas, labiau seka originalu – naudoja ypač daug W. Whitmanui būdingų anapestų), t. y. skiria didelę dėmesį formai. M. Burokas savo vertime ritmą perteikia kiek laisviau (įvairesnė eilutė, vertėjas ne taip stipriai laikosi originalo – kai kuriose eilutės vietose atsiranda įvairesnių pėdų, pavyzdžiui, spondėjas).

2. W. Whitmano kūryboje labai daug įvairių sąskambių, kuriuos visus perteikti vertėjams yra labai sunki užduotis. Melodingumą (savo eilių muzikalumą) W. Whitmanas dažniausiai kūrė pasitelkdamas anaforą, pakartojimus, aliteraciją, asonansą. Visi vertėjai atidžiai perteikė W. Whitmano anaforas ir pakartojimus; aliteracijas dažniausiai vertė aliteracijomis, o vertimo metu atsiradusius praradimus kompensavo konsonansais ir asonansais tose pačiose arba gretimose eilėraščių eilutėse, todėl galima teigti, kad perteikdami W. Whitmano eilėraščių aliteracijas jie taikė „plačiojo“ kompensavimo strategiją. Perteikdami W. Whitmano asonansus visi vertėjai suformavo kitus asonansus arba kompensavo praradimus suformuodami aliteracijas ir / arba konsonansus tose pačiose arba gretimose eilėraščių eilutėse.

3. Versdami tradicinės eilėdaros W. Whitmano eilėrašį „O Captain! My Captain!“ ir A. Miškinis, ir M. Burokas išsaugojo jo metrinę struktūrą visame eilėraštyje, todėl galima teigti, kad abu vertė taikydami A. Lefevere'o „metrinio vertimo“ strategiją. A. Miškinis išlaikė originalo rimavimo struktūrą beveik visose strofose, o M. Burokas vertė kiek laisviau, todėl galima teigti, kad abu vertė iš dalies taikydami ir A. Lefevere'o „rimuoto vertimo“ strategiją.

4. A. Miškinis (vertęs „Žolės lapus“ 20 a. 6 dešimtmetyje, kai lietuvių poezijoje dar nebuvo paplitęs verlibras) savo vertimuose originalo formos aspektus (ritmas, rimai, sąskambiai) perteikė itin tiksliai (pagal savo laikmečio literatūrinės tradicijas), todėl jo vertimus (labiausiai iš trijų nagrinėtų vertėjų vertimų) galima priskirti Rytų vertimo mokyklai. M. Buroko (vertė „Žolės lapus“

21 a. 2 dešimtmetyje, kai verlibras lietuvių poezijoje jau ilgą laiką paplitęs) vertimai (kai kuriais atvejais išlaikė mažiau originalo formos aspektų) taip pat priskirtini Rytų vertimo mokyklai, bet šiek tiek mažiau nei A. Miškinio. K. Pociaus vertimai linksta į Vakarų vertimo mokyklos pusę (laisviausiai interpretavo originalo formos aspektus, pavyzdžiui, nagrinėtuose eilėraščiuose suformavo itin daug anaforų).

ŠALTINIAI

Blake W. *The Tyger*. Prieiga internetu: <https://www.poetryfoundation.org/poems/43687/the-tyger> [žiūrėta 2024-05-25].

Blake W. *Tigras*. Vertė A. Danieliūtė-Lapinskienė. *Literatūra ir menas*. 2017 m. sausio 20 d. Prieiga internetu: <https://literaturairmenas.lt/proza/william-blake-1> [žiūrėta 2024-05-25].

Eliot T. S. *Bevaisė žemė*. Iš knygos: Pašnekesys žiemą: eilėraščiai, vertimai. Vertė T. Venclova. Vilnius: Vaga, 1991.

Eliot T. S. *The Waste Land*. Prieiga internetu: <https://www.poetryfoundation.org/poems/47311/the-waste-land> [žiūrėta 2024-05-25].

Frost R. *Kelias, kuriuo nėjau*. Iš knygos: Pašnekesys žiemą: eilėraščiai, vertimai. Vertė T. Venclova. Vilnius: Vaga, 1991.

Frost R. *The Road Not Taken*. Prieiga internetu: <https://www.poetryfoundation.org/poems/44272/the-road-not-taken> [žiūrėta 2024-05-25].

Poe E. A. *Anabel Li*. Vertė A. Zeikus. Prieiga internetu: https://www.patogupirkti.lt/media/catalog/product/v/a/varnas-poe_istrauka.pdf [žiūrėta 2024-05-25].

Poe E. A. *Annabel Lee*. Prieiga internetu: <https://www.poetryfoundation.org/poems/44885/annabel-lee> [žiūrėta 2024-05-25].

Poe E. A. *The Raven*. Prieiga internetu: <https://www.poetryfoundation.org/poems/48860/the-raven> [žiūrėta 2024-05-25].

Poe E. A. *Varnas*. Vertė K. Navakas. Prieiga internetu: <https://www.rasyk.lt/dienorastis/edgaras-alanas-po-varnas/410821.html> [žiūrėta 2024-05-25].

Thomas D. *Do Not Go Gentle Into That Good Night*. Prieiga internetu: <https://poets.org/poem/do-not-go-gentle-good-night> [žiūrėta 2024-05-25].

Thomas D. *Nenusileisk, nelauk geros nakties*. Iš knygos: Pašnekesys žiemą: eilėraščiai, vertimai. Vertė T. Venclova. Vilnius: Vaga, 1991.

Vitmenas, Uoltas. *Žolės lapai*. Iš anglų kalbos vertė Antanas Miškinis. Vilnius: Valstybinė grožinės literatūros leidykla, 1959.

Whitman W. In patremtą Europos kovotoją. „Tik drąsos, mano brolis ar sesutė! ...“: [iš knygos „Leaves of Grass“]; vertė Menkutis [J. Baniulis]. *Vienybė lietuvininku*. 1909. Spal. 27 (Nr. 43), p. 4.

Whitman W. *Leaves of Grass*. Manis, Jim, ed., The Electronic Classics Series, 2007. Prieiga internetu:
https://edisciplinas.usp.br/pluginfile.php/3985648/mod_resource/content/1/LEAVES%20OF%20GRASS.pdf [žiūrėta 2024-05-25].

Whitman W. *Žolės lapai*. Sudarė ir iš anglų kalbos vertė Marius Burokas ir Kasparas Pocius. Vilnius: Kitos knygos, 2019.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

Andriukonis T. 2008. Mūza padiktuoja poetui... Poetas Tomas Venclova atsako į literatūrologo Tomo Andriukonio klausimus. *Metai*. Nr. 8–9 (rugpjūtis–rugsėjis). Prieiga internetu: <http://www.tekstai.lt/zurnalas-metai/484-2008-nr-8-9-rugpjutis-rugsejis/3000-muza-padiktuoja-poetui-poetas-tomas-venclova-atsako-i-literaturologo-tomo-andriukonio-klausimus> [žiūrėta 2024-05-25].

Bassnett S. 2005. *Translation studies*. Revised and edited. London and New York: Routledge, p. 87.

Baužytė G. 1959. Uolto Vitmeno poezijos rinktinė lietuvių kalba. *Komjaunimo tiesa*. 1959, rugpjūčio 5 d.

Bertašiūtė M., Venclova T. 2019. *Naujas JAV „poezijos tėvo“ W. Whitmano vertimas – „baisi atsakomybė ir rizika“*. *www.15min.lt*. Prieiga internetu: https://www.15min.lt/kultura/naujiena/literatura/naujas-jav-poezijos-tevo-w-whitmano-vertimas-baisi-atsakomybe-ir-rizika-286-1240414?fbclid=IwAR0PcIX0HjUwuSb-rMrOGnxEAaI6HC1aYu00h0N-zBge1_B2bkmbDrFhk [žiūrėta 2024-05-25].

Bloom. H. 1994. *The Western Canon: The Books and School of the Ages*. Harcourt Brace.

Buividavičiūtė L. *Kūno ir sielos poetas: žolė, kaip mirtis, prisiglaudus prie kojų*. Poetinis Druskininkų ruduo. Prieiga internetu: <http://www.pdr.lt/lt/tekstai/apie-poetus-ir-knygas/item/332-kuno-ir-sielos-poetas-zole-kaip-mirtis-prisiglaudus-prie-koju> [žiūrėta 2024-05-25].

Burokas M. 2014. Iš „Žolės lapų“. *Krantai*. 2014 m. Nr. 4, p. 8. Prieiga internetu: <https://kranturedakcija.lt/3d-flip-book/krantai-2014-nr-4/> [žiūrėta 2024-05-25].

Finch A. 1993. *The Ghost of Meter: Culture and Prosody in American Free Verse*. Ann Arbor: University of Michigan Press.

Forsythe E. *Song Of Myself*. WhitmanWeb. Prieiga per internetą: <https://iwp.uiowa.edu/whitmanweb/en/writings/song-of-myself/section-1> [žiūrėta 2024-05-25].

Haas R. *A little Book On Form: An Exploration into the Formal Imagination of Poetry*. Ecco Press, 2017.

Girdzijauskas J. 1979. *Lietuvių eilėdara. XX amžius*. Vilnius: Mokslas, 1979, p. 232.

Klaudy K. 2008. Compensation in Translation. In: Szatmári P., Takács D. (Hrsg.) 2008. „... mit den beiden Lungenflügeln atmen” Zu Ehren von János Kohn. München: LINCOM, p. 173–174.

Kubilius V. 1978. Pakeliui su Voltu Vitmenu. *Pergalė*. 1978 m. Nr. 11, p. 116–128. Prieiga internetu: <https://www.llvs.lt/?recensions=1> [žiūrėta 2024-05-25].

Kuosaitė E. 1959. Demokratijos žodis. *Pergalė*. 1959 m. Nr. 12, p. 175–177.

Miškinis A. 1959. Uolto Vitmeno „Žolės lapai“. Iš knygos: Vitmenas U. *Žolės lapai*, Vilnius: Valstybinė grožinės literatūros leidykla, p. 10–11.

Nabokov V. 1955. Problems Of Translation: “Onegin” In English. Iš: *The Translation Studies Reader*, Venuti L. ed., London and New York, Routledge, 2004.

Pavilionienė M. A. 2003. Apie Waltą Whitmaną kalbasi Astrida Petraitytė ir habil. dr. Marija Aušrinė Pavilionienė. *Literatūra ir menas*. 2003 m. rugsėjo 8 d. Prieiga internetu: <https://www.rasyk.lt/ivykiai/waltas-whitmanas.html?fbclid=IwAR0pbB474nGKGkvUmz0vlkdPPZt341DXziV7jgG0YpFHD1axCnvTI3uUdLs> [žiūrėta 2024-05-25].

Pažūsis L. 2016. Poezija yra ir išverčiama, ir neišverčiama. Vertėją Lionginą Pažūšį kalbina Deimantė Veličkienė. *Metai*. 2016 m. Nr. 10 (spalis). Prieiga internetu: <https://www.llvs.lt/vertimo-kritika/766> [žiūrėta 2024-05-25].

Rumsey L. 2019. *Whitman’s Fitful Rhythms*. Iš Whitman, feuille à feuille: Agnès Derail, Cécile Roudeau. Éditions Rue d’Ulm, Paris. Prieiga per internetą: https://books.openedition.org/editionsulm/3200?fbclid=IwAR0_nGodByDYB0D4uXakeyw8cHLzmpIbb3wEC9b3e8iOGJzIba7G8beF7SQ#ftn15 [žiūrėta 2024-05-25].

Užgiris R. 2019. Netašytas poetas, Kosmosas. *Whitman W. Žolės lapai*. Vilnius: Kitos knygos, p. 7–29.

Užgiris R. 2017. R. Užgiris: Geras poezijos vertėjas turi būti beveik poetas. *Bernardinai.lt*. Prieiga internetu: https://www.llvs.lt/vertimo-kritika/773?fbclid=IwAR1KGFqx99w0Us3frP8_WL-97bwu7VejQjCFgT_OmNojXUUJ2ptlBLeEX_Y [žiūrėta 2024-05-25].

Valionis A. 1986. Keturi poezijos vertimo dešimtmečiai. *Meninio vertimo akiračiai*. Vilnius: Vaga, p. 49.

VanSpanckeren K. 1996. *Amerikiečių literatūros apybraiža*. Jungtinių Valstijų informacijos agentūra.

Venclova T. *Agnostikas su tikėjimo potencialu*. Poetas Tomas Venclova atsako į rašytojos Jurgos Ivanauskaitės klausimus. *Šiaurės Atėnai*. 2005 m. kovo 12 d. Prieiga internetu: <http://www.tekstai.lt/tekstai-apie-tekstus/108-v/2493-agnostikas-su-tikejimo-potencialu-poetas-tomas-venclova-atsako-i-rasytojos-jurgos-ivanauskaites-klausimus> [žiūrėta 2024-05-25].

Venclova T. Dvi poetinio vertimo mokyklos. *Aidai*. 1981 m. nr. 6: 410. Prieiga internetu: http://www.aidai.eu/index.php?option=com_content&view=article&id=7527:mi&catid=411:6-lapkritis-gruodis&Itemid=466 [žiūrėta 2024-05-25].

Venclova T. 2000. Esu dėkingas Orwellui. *Manau, kad...* Vilnius: Baltos lankos, p. 54–55.

Whitman W. 1855. Preface. *Leaves of Grass*. Brooklyn, New York: W. Whitman, p. 9. Prieiga internetu: https://edisciplinas.usp.br/pluginfile.php/3985648/mod_resource/content/1/LEAVES%20OF%20GRASS.pdf [žiūrėta 2024-05-25].

Williams C. K. 2010. *On Whitman. Writers on Writers*, 8. Princeton University Press.

Winslow Gates R. 1998. *Prosody*. Iš J. R. LeMaster and Donald D. Kummings, eds., *Walt Whitman: An Encyclopedia* (New York: Garland Publishing). Prieiga internetu: https://whitmanarchive.org/criticism/current/encyclopedia/entry_614.html [žiūrėta 2024-05-25].

PRIEDAI

1. *Song of Myself* 1-as fragmentas „I celebrate myself, and sing myself...” (WW)

I celebrate myself, and sing myself,
And what I assume you shall assume,
For every atom belonging to me as good belongs to you.

I loafe and invite my soul,
I lean and loafe at my ease observing a spear of summer grass.

My tongue, every atom of my blood, form'd from this soil, this air,
Born here of parents born here from parents the same, and their parents the same,
I, now thirty-seven years old in perfect health begin,
Hoping to cease not till death.

Creeds and schools in abeyance,
Retiring back a while sufficed at what they are, but never forgotten,
I harbor for good or bad, I permit to speak at every hazard,
Nature without check with original energy.

1. „Daina apie save“ 1-as fragmentas „Aš garbinu patį save ir dainuoju apie save...” (AM)

Aš garbinu patį save ir dainuoju apie save,
Ir ką vertinu aš, privalote vertinti jūs,
Nes kiekvienas atomas, priklausantis man, lygiai priklauso ir jums.

Aš bastausi bet kur ir šaukiu savo sielą,
Nerūpestingai bastausi, stebiu pasilenkęs vasarinį žolės stiebelį.

Mano liežuvis, kiekvienas mano kraujo atomas, yra sudarytas iš šios dirvos ir oro,
Gimiau čia iš tėvų, gimusių čia iš tokių pačių jų tėvų,
Aš, dabar trisdešimt septynerių metų, visiškai sveikas, pradėdau dainą,
Tikėdamasis jos nenutraukti lig mirčiai.

Tikėjimas, mokslas tegu sau palaukia
Tegu kiek į šalį nueina – jie geri savo vietoj, ir niekad nebus pamiršti,
Aš talpinu savyje gera ar bloga ir, nieko nebudams,
Gamtai aš leidžiu kalbėti be kliūčių josios pačios jėga pirmine.

1. „Daina apie save“ 1-as fragmentas „Save išaukštinu, save dainuoju...” (MB)

Save išaukštinu, save dainuoju,

Ir ką aš priimu, ir jūs priimsite,
Nes atomas, man priklausęs kiekvienas, taip pat ir jums priklausio.

Aš dykinėju savo sielą kviesdamas,
Pasilenkiu ir dykinėju laisvas, stebėdamas žolės stiebelį.

Mano liežuvis, kiekvienas kraujo atomas – sudaryti iš šios dirvos, šio oro,
Gimiau čia iš tėvų, gimusių čia iš savo tėvų, o šie – iš savųjų,
Ir dabar, trisdešimt septynerių, puikios sveikatos, štai pradėdu,

Tikėdamasis nenutilti iki pat mirties.

Mokyklos ir tikėjimai atšaukiami,
Lai atsitraukia laikinai, geri jie tuo, ką daro, ir niekad bus nepamiršti.
Aš priglobiu gėrį ir blogį ir leidžiu, kad ir kas nutiktų, kalbėti
Gamtai visa jos pirmykšte galia neribota.

2. *Song of Myself* 6-o fragmento ištrauka „A child said, What is the grass?“ (WW)

A child said What is the grass? fetching it to me with full hands;
How could I answer the child? I do not know what it is any more than he.

I guess it must be the flag of my disposition, out of hopeful green stuff woven.

Or I guess it is the handkerchief of the Lord,
A scented gift and remembrancer designedly dropt,
Bearing the owner's name someway in the corners, that we may see and remark, and say Whose?

Or I guess the grass is itself a child, the produced babe of the vegetation.

Or I guess it is a uniform hieroglyphic,
And it means, Sprouting alike in broad zones and narrow zones,
Growing among black folks as among white,
Kanuck, Tuckahoe, Congressman, Cuff, I give them the same, I receive them the same.

And now it seems to me the beautiful uncut hair of graves.

2. „Daina apie save“ 6-o fragmento ištrauka „Vaikutis paklausė: *Kas yra žolė?*“ (AM)

Vaikutis paklausė: *Kas yra žolė?* atnešęs man jos pilną saują;
Ką atsakyti vaikučiui galėjau? Kas ji yra, aš žinau užu jį ne daugiau.

Aš spėliuju, gal tai mano nuotaikos vėliava, išausta iš žalios, viltį reiškiančios, medžiagos.
Aš spėliuju, gal tai dievo paties nosinaitė,
Kvepianti, tyčia čionai pamesta, atminimui mums dovanų.

Jos savininko vardas išsiūtas kamputyje, kad galėtume mes pastebėti ir klausti: *Kieno?*

Gal būt, ir pati žolė yra tas vaikutis, augalijos augintas mažylis.

Ar, gal būt, tai yra ieroglifas, amžinai vis tas pats,
Kuris reiškia: „Augu visur, kur platu arba siaura, – vis tiek tarp juodaodžių ir baltaodžių,
Turčių ir skurdžių; kongresmeną ir negra vienodai aš maitinu, vienodai paskui juos ir priimu.“
Ir dabar man žolė atrodo kaip gražūs, nenukirpti kapų plaukai.

2. „Daina apie save“ 6-o fragmento ištrauka „Paklausė vaikas *Kas yra žolė?*“ (KP)

Paklausė vaikas *Kas yra žolė?* Man duodamas jos pilnas saujas.
Kaip atsakyt tam vaikui? Žinau tiek pat, kiek jis.

Manau, tai mano būdo vėliava, iš viltį teikiančios žalios nuausta.
O gal, sakau, tai Dievo nosinaitė,
Kvapni dovana atminimui, numesta tyčia,
O savininko vardas neaiškiai užrašytas kampuose, kad mes jį pamatytume ir pastebėję
klaustume: *Kieno?*

O gal, sakau, žolė pati – tik kūdikis, tik vaikas, vegetacijos pagimdytas.

O gal, sakau, nekintantis hieroglifas,
Kurio prasmė – ten tarpti, kur platu, ir ten, kur ankšta,
Augti tarp juodaodžių ir tarp baltųjų,
Kanukai ir tukegai, kongresmenai ir vergai, aš visus juos vienodai priimu ir visiems jiems tą patį
duodu.

O dabar ji man atrodo kaip puikūs nekirpti kapų plaukai.

3. *When Lilacs Last in the Dooryard Bloom'd* 16-o fragmento ištrauka „Yet each to keep and all, retrievements...“ (WW)

Yet each to keep and all, retrievements out of the night,
The song, the wondrous chant of the gray-brown bird,
And the tallying chant, the echo arous'd in my soul,
With the lustrous and drooping star with the countenance full of woe,
With the holders holding my hand nearing the call of the bird,
Comrades mine and I in the midst, and their memory ever to keep, for the dead I loved so well,
For the sweetest, wisest soul of all my days and lands – and this for his dear sake,
Lilac and star and bird twined with the chant of my soul,
There in the fragrant pines and the cedars dusk and dim.

3. „Kai pavasarį ši daržely žydėjo alyvos“ 16-o fragmento ištrauka „Tačiau saugosiu aš kiekvieną paguodą...“ (AM)

Tačiau saugosiu aš kiekvieną paguodą, mano tą naktį patirtą,
Stebuklingą dainą, pilkai rusvojo paukščio man padainuotą,
Ir tą dainą, kurią vienan balsan, kaip aidas atliepdama, mano siela dainavo,
Ir švytinčią, svyrančią žvaigždę su išraiška veido skausminga,
Ir tuos, kurie laikė už rankos mane, kai prie šauksmo to paukščio artėjom, –
Savo draugus, o save vidury – aš juos visados atminty išlaikysiu vardan mirusio to, kurį taip labai
aš mylėjau,
Tai sielai, išmintingiausiai, kilniausiai iš visų mano dienų ir žinomųjų šalių, – vardan jo, mano
brangiausio,
Alyva, ir žvaigždė, ir tas paukštis susiliejo su sielos manosios daina
Tenai, kur kvepiančios pušys, kur kedrai dulsvi, ūkanoti.

3. „Kai kieme prie namų alyvos žydėjo“ 16-o fragmento ištrauka „Bet visgi išsaugau, pasilieku kiekvieną dalyką...“ (MB)

Bet visgi išsaugau, pasilieku kiekvieną dalyką, šią naktį patirtą,
Giesmę, stebuklingą dainą pilkšvai rusvo paukštuko,
Ir pritariančią dainą, ir aidą, mano sieloj atsiliepusį,
Ir žėrinčią, svyrančią žvaigždę sielvartingu veidu,
Ir tuos, kurie laikydami mane už rankų žengė paukščio giesmės pasitikti,
Mano bičiuliai ir aš tarp jų – prisiminimą apie juos išsaugosiu, dėl mirusiojo, kurį taip mylėjau,
Dėl išmintingiausios ir kilniausios visų dienų manųjų, visų kraštų, lankytojų sielos, – dėl jo, mano
širdžiai brangaus,
Alyva ir žvaigždė, ir paukštis į mano dvasios giesmę įpinti,
Tenai, kur kvapnios pušys ir ūksmingi tamsūs kedrai.

4. *Out of the Cradle Endlessly Rocking* ištrauka („1-as fragmentas“) „Out of the cradle endlessly rocking...“ (WW)

Out of the cradle endlessly rocking,
Out of the mocking-bird's throat, the musical shuttle,
Out of the Ninth-month midnight,
Over the sterile sands and the fields beyond, where the child leaving his bed wander'd alone,
bareheaded, barefoot,
Down from the shower'd halo,
Up from the mystic play of shadows twining and twisting as if they were alive,
Out from the patches of briars and blackberries,
From the memories of the bird that chanted to me,
From your memories sad brother, from the fitful risings and fallings I heard,
From under that yellow half-moon late-risen and swollen as if with tears,
From those beginning notes of yearning and love there in the mist,

From the thousand responses of my heart never to cease,
From the myriad thence-arous'd words,
From the word stronger and more delicious than any,
From such as now they start the scene revisiting,
As a flock, twittering, rising, or overhead passing,
Borne hither, ere all eludes me, hurriedly,
A man, yet by these tears a little boy again,
Throwing myself on the sand, confronting the waves,
I, chanter of pains and joys, uniter of here and hereafter,
Taking all hints to use them, but swiftly leaping beyond them,
A reminiscence sing.

4. „Iš be perstojo supančio lopšio“ ištrauka („1-as fragmentas“) „Iš be perstojo supančio lopšio...“ (AM)

Iš be perstojo supančio lopšio,
Iš strazdo giesmininko gerklės, skambios nelyginant staklių šaudyklė,
Iš Devintojo mėnesio pačio vidurnakčio,
Per nevaisingąjį smėlį, tolimuose laukuose, kur vaikas, palikęs savo lovele, vienas klajojo
vienplaukis ir basas;
Iš po šviesos išsiliejusio ratilo,
Iš po paslaptingo žaidimo šešėlių, kurie švaistosi, pinasi, tartum jie būtų gyvi,
Iš erškėtrožių ir juodųjų serbentų krūmokščių,
Iš paukščio, kuris man dainavo, atsiminimų,
Iš tavo, liūdnasis broli, atsiminimų, iš staiga besikeičiančių siūbtelėjimų ir nusileidimų, kuriuos
aš girdėjau,
Iš po geltono pusmėnulio, lėtai kylančio ir tarsi ašarojančio,
Iš tų pirmųjų ilgesio, meilės garsų migloje,
Iš tūkstančio niekadės nenuitylančių mano širdies atliepimų,
Iš miriadų jujų sužadintų žodžių,
Iš žodžių, galingesnių ir daug švelnesnių, nei kiti,
Iš tokių, kurie vėl manyje nubunda, aplankius vėl tas vietas,
Tarytum būriais kylančių, čiulbančių, lekiančių virš galvos,
Atsidūręs čia, iki vėl viskas pradings,
Vyras, bet nuo tų ašarų vėl mažas vaikas,
Paskubomis parkrintu ant smėlio priešais bangas,
Aš, dainius skausmų ir džiaugsmų, jungtis dabarties ir ateities,
Renkuos tam vaizduoti visokiausias užuominas, bet, greitai peršokęs jas,
Atsiminimus aš dainuoju.

4. „Iš lopšio, per amžius sūpuojančio“ ištrauka („1-as fragmentas“) „Iš lopšio, per amžius sūpuojančio...“ (MB)

Iš lopšio, per amžius sūpuojančio,

Iš strazdo gerklės giesmininko, muziką audžiančio,
Iš tamsaus Devinto mėnesio vidurnakčio,
Virš bergždžių smėlynų ir tolimų laukų, kur vaikas klaidžiojo guolį palikęs, vienišas, basas ir vienplaukis,
Iš viršaus, iš lietaus nuprausto spindesio,
Iš apačios, iš slėpiningo šešėlių žaismo, kurie vejas ir pinas lyg būtų gyvi,
Iš erškėčių ir serbentų sąžalynų,
Iš giedojusio man paukščio prisiminimų,
Iš tavo prisiminimų, mano sielvartingas broli, iš kylančios ir besileidžiančios tavo giesmės,
Iš po vėlyvo gelsvo pūsmėnulių, ašarom paburkusio,
Iš ūkanoje aidinčių pirmųjų meilės ir ilgesio natų,
Iš tūkstančio netylančių mano širdies atsakymų,
Iš begalybės žodžių, jų pažadintų.
Iš žodžių, galia ir švelnumu nepralenkiamų,
Iš jų, į praeitį sugrižtančių,
Tai jie pulku pakyla, čiulba, virš galvos praskrieja,
Užgimę čia, greičiausiai už visus paskubomis mane aplenkia.
Jau vyrą, bet verkiantį tarsi berniukas,
Todėl krentu ant smėlio prieš bangas,
Aš, džiaugsmo ir sielvarto dainius, praeitį su dabartimi suvienijęs,
Užuominom jas liedsdamas, bet greit virš jų praskrisdamas
Prisiminimų giesmę giedu.

5. *Crossing Brooklyn Ferry* ištrauka („6-as fragmentas“) „It is not upon you alone the dark patches fall...“ (WW)

It is not upon you alone the dark patches fall,
The dark threw its patches down upon me also,
The best I had done seem'd to me blank and suspicious,
My great thoughts as I supposed them, were they not in reality meagre?
Nor is it you alone who know what it is to be evil,
I am he who knew what it was to be evil,
I too knitted the old knot of contrariety,
Blabb'd, blush'd, resented, lied, stole, grudg'd,
Had guile, anger, lust, hot wishes I dared not speak,
Was wayward, vain, greedy, shallow, sly, cowardly, malignant,
The wolf, the snake, the hog, not wanting in me.
The cheating look, the frivolous word, the adulterous wish, not wanting,
Refusals, hates, postponements, meanness, laziness, none of these wanting,
Was one with the rest, the days and haps of the rest,
Was call'd by my nighest name by clear loud voices of young men as
they saw me approaching or passing,
Felt their arms on my neck as I stood, or the negligent leaning of their
flesh against me as I sat,
Saw many I loved in the street or ferry-boat or public assembly, yet

never told them a word,
Lived the same life with the rest, the same old laughing, gnawing, sleeping,
Play'd the part that still looks back on the actor or actress,
The same old role, the role that is what we make it, as great as we like,
Or as small as we like, or both great and small.

5. „Prie Bruklino perkėlos“ ištrauka („6-as fragmentas“) „Ne ant jūsų vienu krinta tamsiosios dėmės...“ (AM)

Ne ant jūsų vienu krinta tamsiosios dėmės,
Tamsa ir ant manęs mėtė dėmes,
Visa, ką geriausio buvau aš padaręs, atrodė tuščia ir abejotina,
Mano didžiosios mintys, kaip tada aš maniau, ar nebuvo tikrumoje menkutėlės?
Ne tu vienas žinai, kas yra būti blogam,
Aš esu tas, kurs žinojau, kas yra būti blogam,
Aš irgi mezgiojau tą senąjį prieštaravimų mazgą,
Plepėjau, raudonavau, skundžiausi, melavau, vogiau, pavydėjau.
Buvau apgaulus, piktas, goslus, karštuolis ir apie tai kalbėti nedrįsau,
Buvau užgaidus, tuščias, godus, smulkmenišką, klastingą, bailų, piktavalių,
Manyje netrūko ir vilko, gyvatės bei kiaulės,
Apgaulingo žvilgsnio, lengvabūdiško žodžio, neištikimybės jausmų man irgi netrūko,
Nesukalbamumo, neapykantos, atidėliojimo, menkystės, tinginystės – ir to manyje netrūko;
Buvau kartu su kitais, leidau dienas ir gyvenau su kitais,
Jaunuoliai mane šaukė garsiai vardu, pamatę prisiartinantį ar praeinantį,
Stovėdamas jutau jų rankas aplink savo kaklą ar laisvai jų palinkusius kūnus priešais mane, kai sėdėjau
Daugelį, kuriuos aš mylėjau, mačiau gatvėse, persikėlimo valtyse ar viešuose susirinkimuose, nors niekadoms jiems neištariau žodžio,
Gyvenau tokią gyvenimą, kaip ir kiti, taip pat juokiausi, krimtausi, miegojau,
Vaidinau rolę, kuri amžinai vaidinama bus,
Tą pačią senąją rolę, kokią mes patys paruošiame, tiek didelę, kokią panorim,
Ar mažą, kokią panorim, ar abi – ir mažą, ir didelę.

5. „Keliantis Bruklino keltu“ ištrauka („6-as fragmentas“) „Ne tik ant jūsų krenta negandos ir tamsūs šešėliai...“ (MB)

Ne tik ant jūsų krenta negandos ir tamsūs šešėliai,
Tamsa mesdavo šešėlį ir ant manęs,
Geriausią, ką sukūriau, man rodė abejotina ir tuščia,
O ir mintys, kurias laikiau didingom, argi jos nebuvo iš tikrųjų menkos ir lėkštos?
Ne jūs vieni žinote, kas yra būti blogam,
Aš taip pat blogi esu pažinęs,
Aš taip pat mezgiau senąjį prieštaravimų mazgą,
Raudau, kalbėjau niekus, nekenčiau, vogiau, melavau ir pavydėjau,

Buvau klastingas, piktas, ūmus ir geidulingas, gėda net pasakyti, kokių turėjau troškimų,
Buvau tuščiagarbis, užgaidus, gobšus ir lėkštas, bailus, pagiežos kupinas ir suktas,
Gyvatė, kiaulė ir vilkas many buvo nepageidaujami,
Nešvankios kalbos, apgaulingi žvilgsniai, svetimavimas – nepageidaujami,
Atsikalbinėjimas, neapykanta, tinginystė, pagieža ir atidėliojimai – taip pat nepageidaujami,
Buvau toks kaip kiti, gyvenau ir elgiausi kaip kiti,
Jaunuoliai šaukdavo mane vardu mieliausiu skardžiais aiškiais balsais, artėjantį ar einantį pro šalį
pamatę,
Ir stovėdamas jaučiau jų rankas ant pečių, o man prisėdus jų kūnai nerūpestingai liesdavosi
manojo,
Mačiau daugelį, kuriuos pamilau gatvėje ar kelte, ar viešuose susibūrimuose, tik niekuomet jiems
neištardavau nė žodžio,
Gyvenau, kaip gyvena kiti, juokiausi taip pat, krimtausi, miegojau,
Vaidinau savo vaidmenį, kaip aktoriams ir aktorėms dera,
Tą patį seną vaidmenį, kuris yra toks, kokį sukuriu, didingas ar menkas, toks, koks tik norime,
arba ir didingas, ir menkas.

6. *I Hear America Singing* (WW)

I hear America singing, the varied carols I hear,
Those of mechanics, each one singing his as it should be blithe and strong,
The carpenter singing his as he measures his plank or beam,
The mason singing his as he makes ready for work, or leaves off work,
The boatman singing what belongs to him in his boat, the deckhand
singing on the steamboat deck,
The shoemaker singing as he sits on his bench, the hatter singing as he
stands,
The wood-cutter's song, the ploughboy's on his way in the morning, or
at noon intermission or at sundown,
The delicious singing of the mother, or of the young wife at work, or of
the girl sewing or washing,
Each singing what belongs to him or her and to none else,
The day what belongs to the day—at night the party of young fellows,
robust, friendly,
Singing with open mouths their strong melodious songs.

6. „Aš girdžiu dainuojančią Ameriką“ (AM)

Aš girdžiu dainuojančią Ameriką, įvairias jos dainas aš girdžiu,
Dainas darbininkų, kurių kiekvienas dainuoja savąją – linksmą ir pilną gyvenimo džiaugsmo,
Girdžiu dainuojantį stalių, matuojantį rąstą ar lentą,
Mūrininką, dainuojantį prie darbo ar darbą pabaigus,
Valtininką, dainuojantį, kas jam patinka, jūreivį ant garlaivio denio dainuojantį,
Batsiuvį, dainuojantį sėdint ant savo suolelio, kepurininką prie savo stalo dainuojantį,

Girdžiu miško kirtėjo dainą, jauno artojo dainą vagoj iš ryto ar pietų metu besiilsint, ar prieš saulėleidį,
Švelnutę motinos dainą, ar dainą prie darbo jaunos žmonos, ar mergaitės – skalbiančios, siuvančios,
Kiekvienas dainuoja, kas jam ar jai pritinka, ir niekam kitam,
Dieną, kas dienai pritinka, o naktį – būrelis jaunuolių, stiprių, nuoširdžių,
Dainuoja sutartinai skambias melodingas dainas.

6. „Girdžiu – Amerika dainuoja“ (KP)

Girdžiu – Amerika dainuoja, aš įvairių giesmių girdžiu:
Dainuoja štai mechanikai, savaip kiekvienas – su džiaugsmu ir smarkiai,
Dainuoja stalius, lentas matuodamas ir rąstus,
Dainuoja mūrininkas, rengdamasis darbui, taip pat – jį baigęs,
Dainuoja valtininkas valtyje, tas jam priklauso, dainuoja junga deny garlaivio,
Dainuoja batsiuvys sėdom ant suolo, dainuoja stačias skrybėlininkas,
Daina miškų kirtėjo, daina artojo, skambanti nuo labo ryto ar per atokvėpį pietų, ar saulei leidžiantis,
Švelni daina mamos, jaunutės plušančios žmonos, mergaitės, siuvančios ir plaunančios,
Kiekvienas jų dainuoja apie tai, kas sava jam ar jai – tik jiems vieniems priklauso,
Dienos daina priklauso dienai – o naktį susirinks jaunuoliai smarkūs ir sveiki,
Ir atsilošę trauks savas dainas – stiprias ir melodingas.

7. *O Captain! My Captain!* (WW)

O Captain! my Captain! our fearful trip is done,
The ship has weather'd every rack, the prize we sought is won,
The port is near, the bells I hear, the people all exulting,
While follow eyes the steady keel, the vessel grim and daring;
But O heart! heart! heart!
O the bleeding drops of red,
Where on the deck my Captain lies,
Fallen cold and dead.

O Captain! my Captain! rise up and hear the bells;
Rise up – for you the flag is flung – for you the bugle trills,
For you bouquets and ribbon'd wreaths – for you the shores a-crowding,
For you they call, the swaying mass, their eager faces turning;
Here Captain! dear father!
This arm beneath your head!
It is some dream that on the deck,
You've fallen cold and dead.

My Captain does not answer, his lips are pale and still,

My father does not feel my arm, he has no pulse nor will,
The ship is anchor'd safe and sound, its voyage closed and done,
From fearful trip the victor ship comes in with object won;
Exult O shores, and ring O bells!
But I with mournful tread,
Walk the deck my Captain lies,
Fallen cold and dead.

7. „O kapitone!“ (AM)

O kapitone, jau šturpi kelionė užbaigta,
Trofėjai paimti, audra baisioji įveikta,
Girdžiu – varpai, arti krantai, žmonių išvystu spūstį,
Sužiurę akys į tave, į laivą drąsų, rūstų.
 Bet širdie! Širdie!
 Štai kruvini lašai
 Ant denio, kur guli,
 Kur miręs parkritai.

O mano kapitone, kelk, – tai tau varpų aidai,
Trimitai gaudžia, vėliavos, išgąsdinti veidai,
Vainikai tau ir kaspina, tau gėlės, minios šaukia,
Neramūs žvilgsniai atkreipti, – tavęs visi jie laukia.
 Tu savo galvą lenk
 Ant rankos man švelniai, –
 Juk tai tik sapnas, kad guli
 Tu šaltas mirtinai.

Bet kapitonas nepabus iš snaudulio šturpaus,
Širdis sustingus jo, manos jis rankos nebejaus,
Laimingai uostas pasiektas, sugrįžta į namus, –
Pavojuos lobį paveržė šis laivas įstabus.
 Gauskite krante varpai!
 Tik aš žengiu liūdnei,
 O kapitone, tuo deniu,
 Kur mūšy tu kritai.

7. „Kapitone! Mano kapitone!“ (MB)

Kapitone! Mano kapitone! Jau baigta šturpioji kelionė,
Ištverė laivas audras ir triumai nuo grobio lūžta,
Jau uostas greit, jau girdėti varpai, jau džiūgauja žmonės,
Jų akys stebi tvirtą korpūsą, laivą didingą ir rūstų;
 Bet o širdie! širdie!

O lašai kraujo raudono,
Ant denio mano kapitonas,
Parkritęs ir jau miręs guli.

Kapitone, mano kapitone! Pabusk, išgirsi varpus;
Pabusk – tau plazda vėliavos, tau pučia ragus,
Tau puokštės, vainikai – tavęs juk laukia žmonės ant kranto,
Tave jie kviečia, marguoja minia, tik tavo veido neranda;
Ateiki, kapitone! tėve brangus!
Po galva mano ranka jauti!
Tai sapnas – kad miręs, bežadis
Parkritęs ant denio guli?

Bet kapitonas neatsako, jo blyškios lūpos tyli,
Nejaučia tėvas mano rankos, ir pulso nebėra,
Jau laivas saugiai atplaukė, jau žygiai jo baigti,
Šiurpi kelionė, bet laivas grįžo, tikslai pasiekti;
Vai džiūgaukit, krantai, vai skambinkit, varpai!
Tik aš žengiu liūdnei
Ant denio, kur užmigo amžinai
Mano kapitonas brangus.

Interviu raštu su vienu iš 2019 m. W. Whitmano „Žolės lapų“ rinktinės vertėjų Mariumi Buroku (2024 m. gegužės 6 d.; atsakymų kalba netaisyta)

Su kokiais sunkumais susidūrėte versdamas W. Whitmano verlibrą? Ar anksčiau teko susidurti su verlibro vertimais? Kokių poetų? Ar panaudojote patirtį versdamas W. Whitmaną?

Na, visų pirma (jei pradėsime sluoksniu po sluoksnio) – grafinė teksto išvaizda, ritmas, sintaksė. Svarbu išlaikyti ilgą (bet ne per ilgą ir ne per trumpą, o tokią, kokią reikia) eilutę, išsaugoti (kiek įmanoma) jos ritmą, o kartu ir viso teksto ritmą. Ypatingų žodyno sunkumų nepatyriau – lietuvių kalba šiuo atveju dėkinga archajiškesniems tekstams, o ne itin moderniems. Teko paieškoti ir sinonimų, ir kitų dalykų. Kai kur reikėjo kompensuoti neišverčiamus dalykus, neperteikiamus sąskambius kitoje vietoje. Tačiau pastarieji dalykai veikiau buvo daromi nesąmoningai, turint poetinę klausą (kadangi esu poetas, ją šiokią tokią turiu), ir versdamas tai atlieki sąmoningai, beveik automatiškai, specialiai teksto neardau ir smulkiai nenagrinėju, man svarbu audinys, nuotaika, semantinis ir prasminis tikslumas.

Poeziją (verlibrą) verčiu jau 20 metų, tad išverstų autorių ir tekstų sąrašas būtų nekukliai ilgas. *To name but a few*: Charles Simic, Walter S. Merwin, Gwendolyn MacEwen, Robinson Jeffers, Robert Bly, James Dickey, William Carlos Williams, Margaret Atwood, Michael Ondaatje, Hilda Doolittle (H.D.), Alan Dugan, Al Purdy, Charles Bukowski, David Malouf, Ted Hughes, Jack Gilbert, Louise Gluck, *etc.*

Ar panaudojau patirtį? Žinoma. Tačiau W. Whitmano vertimas – kiek specifinis darbas, tai tarsi grįžimas prie JAV poezijos ištakų, tad tiek atsakomybė, tiek susikaupimas – didesni. Todėl ir vertėjo situacija paradoksali – nuo dabarties grįžti prie šaknų, ir versdamas matai, kiek ir ką dabartinė JAV poezija pasiėmė iš W. Whitmano: daiktiškumą, konkretumą, talpumą, o kartu to daiktiško, „medžiaginio“ pasaulio derinimą su abstraktybe, bandymu per daiktus, per pasaulio vardų katalogą pasakyti abstrakčius, visaapimančius dalykus.

Kokių kompromisų teko daryti verčiant W. Whitmano eilėraščius?

Kompromisų tenka imtis visada, kompromisai – vertėjo darbo kasdienybė, nes visiškai tikslaus ir idealaus, visus kriterijus atitinkančio vertimo niekada nebūna. Svarbu nepadaryti jų per daug, svarbu nenuieiti lengviausiu keliu. Nes verčiant nuolat reikia rinktis, ties kiekvienu žodžiu, reikia nuolat turėti omenyje kalbų specifikas – kas tinka vienai, netinka kitai, vienoje galima pasakyti trumpai – kitoje – ne visada. Svarbu, aišku, tada turėti kompensacinį mechanizmą, kad padaryti kompromisai nenusvertų. O dėl konkrečių pavyzdžių, manau, palyginęs originalą su mano vertimu, o tą, manau, jūs jau padarėte – matote tuos pavyzdžius pats.

Ar versdamas taikėte kokias nors vertimo strategijas? Jei taip, tai kokias?

Aš ne teoretikas, o praktikas. Be to, poetas. Tad tiesiog sėdu ir verčiu. Jei svarstyčiau, ką, kur ir kaip pritaikyti, būčiau nieko neišvertęs. Idealiausias vertėjo atvejis – kai esi kaip stiklas, pro kurį, tarkim, angliškas tekstas jau matytųsi idealiai lietuvišku. Tačiau taip niekada nebūna.

Tiesa, stengiausi neskaityti ir nesinaudoti kitais lietuviškais Whitmano vertimais (ypač Miškinio, nors juos žinau), tai būtų užteršę protą ir atmintį – taip galėtum nesąmoningai ar pusiau sąmoningai naudoti pirmtakų formas, triukus, amato subtilybes. Bet geriau naudoti (ar išrasti) savo.

Ar versdamas stengėtės specialiai suteikti tekstui archajiškumo? Jei taip, tai kokiomis priemonėmis?

Čia kiek keblus klausimas – versdamas kaip tik stengiausi sušiuolaikinti šiek tiek – mažinti inversijų, kiek sumoderninti žodyną, tačiau kai vertimas (tiek mano, tiek Kasparo Pociaus) pateko į redaktoriaus rankas, padėtis šiek tiek pasikeitė. Redaktoriui atrodė, kad archajiškumą (bent jau dalį jo) reikėtų grąžinti ir išsaugoti, tad vertimas buvo pakoreguotas (kai kur net gerokai).

Jokių ypatingų priemonių, be jau minėtų keleto, tikrai nesiėmiau – pats tekstas diktuoja ritmą, žodyną ir kitus dalykus, vertėjo pareiga – juos išsaugoti.

Ar, jūsų nuomone, unikalus W. Whitmano eilių skambesys gali būti perteiktas lietuvių kalba?

Na, aš manau, kad taip. Tačiau skaitytojai ir/ar kritikai gali būti ir kitos nuomonės. O ir spręsti turėtų jie. Aš asmeniškai manau, kad man pavyko 7/8 iš 10.

Kuo daugiau Whitmano vertimų pasirodys, tuo tikslesnį jo poezijos paveikslą turėsime. Tam klasika ir verčiama (bei leidžiama) ne po vieną kartą ir ne vieno vertėjo – interpretacijų (tiek subtilių, tiek radikalių) laukas yra begalinis.

Santrauka

Magistro darbe „Ritmo, rimo ir sąskambių perteikimo Walto Whitmano poezijos rinktinės „Leaves of Grass“ vertimuose į lietuvių kalbą lyginamoji analizė“ nagrinėjamos ir lyginamos septyniuose eilėraščiuose iš 19 a. JAV poeto Walto Whitmano poezijos rinktinės „Žolės lapai“ lietuvių vertėjų (1959 m. rinktinę išvertė Antanas Miškinis, 2019 m. – Marius Burokas ir Kasparas Pocius) pasirinktos vertimo strategijos. Teorinėje darbo dalyje aprašomi W. Whitmano poezijos bruožai ir jo prozodijos ypatybės, pateikiama W. Whitmano poezijos vertimų į lietuvių kalbą apžvalga, glaustai aptariamas poezijos vertimas ir poezijos vertimo mokyklos. Praktinėje dalyje, atsižvelgiant į tris kriterijus: ritmą, melodingumą ir rimus, analizuojami ir su originalais bei tarpusavyje lyginami septynių eilėraščių iš 1959 m. ir 2019 m. rinktinių vertimai. Versdami W. Whitmaną A. Miškinis, M. Burokas ir K. Pocius tam tikrus poeto poezijos formos aspektus stengėsi perteikti kuo tiksliau, o atsiradusius praradimus kompensavo kitomis formos kūrimo priemonėmis, t. y. versdami taikė „plačiojo“ kompensavimo (Klaudy, 2008) strategiją. A. Miškinio vertimai iš dalies priskirtini Rytų vertimo mokyklai, nes vertėjas itin tiksliai perteikė originalo formos aspektus, M. Buroko taip pat iš dalies priskirtini Rytų vertimo mokyklai (bet šiek tiek mažiau nei A. Miškinio), nes vertėjas juos perteikė kiek laisviau, o K. Pocius iš dalies priskirtini Vakarų vertimo mokyklai (laisviausiai interpretavo originalo formos aspektus).

Summary

In the master's thesis "A Comparative Analysis of the Levels of Rhythm, Rhyme and Sound Correspondence in Lithuanian Translations of Walt Whitman's *Leaves of Grass*" the translation strategies chosen by Lithuanian translators are analyzed and compared. Seven poems from the 19th century American poet Walt Whitman's collection of poetry, *Leaves of Grass* (translated into Lithuanian by Antanas Miškinis in 1959 and Marius Burokas and Kasparas Pocius in 2019), were selected for analysis. The theoretical part of the thesis presents the most important aspects of Whitman's poetry as well as his prosody and the history of Whitman's poetry translations into Lithuanian. It briefly discusses translation of poetry and poetry translation schools. In the empirical part, seven poems and their Lithuanian translations from both books are analyzed and compared according to two criteria: rhythmic qualities and sound correspondences. When translating Whitman, Miškinis, Burokas and Pocius tried to recreate various formal aspects of his poetry as accurately as possible, compensating for some of the losses by applying a "global" compensation strategy (Klaudy, 2008). Miškinis' translations partially represents the Eastern Translation School because he accurately rendered most of the formal aspects of the poems. Burokas' translations also partially represents the Eastern Translation School (but a little less than Miškinis') because he rendered the formal aspects a bit more freely, while Pocius' translations partially represents the Western Translation School (he changed the most formal aspects of the original poems).